

Shahid Bahonar
University of Kerman

Journal of Development and Capital

Iranian
Electronic Commerce Association

Print ISSN: 2008-2428

Online ISSN: 2645-3606

Forecasting the Timing of Transactions in Tehran Stock Exchange

*Vahid BekhradiNasab**
*Fatemeh Zholanezhad***

Abstract

Objective: Due to the complexity of the stock market in Tehran, the timing of transactions is very important. The timing of trading transactions helps analysts and traders to predict the stock prices movement. Therefore, the purpose of this study is to predict the timing of stock trading of listed companies in TSE.

Methods: The statistical population of the study consisted of all companies listed in TSE between 2013-2016. The sample is based on the systematic elimination method of 17 active companies in the TSE. Research method based on stepwise regression and fuzzy neural network based on indicators of relative strength, Moving Average Convergence-Divergence, simple moving average, Stochastic, EMA and Signal line.

Results: The results showed that the average prediction accuracy of all networks created (96.55%) was more than random (50%). By applying the trading rules, the predicted values were converted to the signal. It was suggested that the final signal of the designed system be obtained from the sum of the signals generated by the five technical indicators. Next, to evaluate the returns of the proposed transactions, the model AE using the trading strategy proposed study is a trading simulation assumptions were.

Conclusion: The efficiency of transactions made on the basis of the final signal proposed system efficiency methods, technical and purchasing methods and stored (in two cases before the deduction of transaction costs and after deduction of transaction costs). Due to the positive results of SMA, EMA, SO and the proposed method, we can conclude that using these technical analysis indices in the Iranian stock market can predict the stock price trend. Meanwhile, the simple moving average method has the highest credit for predicting stock price trends. As a result, the Tehran Stock Exchange has the potential to apply various technical analysis indicators.

Keywords: *Transaction Timing, Prediction, Technical Analysis, Fuzzy Neural Network, TSE.*

JEL Classification: C45, G14, G11, G10.

Citation: BekhradiNasab, V., Zholanezhad, F. (2020). Forecasting the timing of transactions in Tehran Stock Exchange. *Journal of Development and Capital*, 5(1), 67-92.

پیش بینی زمان بندی انجام معاملات در بورس اوراق بهادار تهران

وحید بخردی نسب*

فاطمه ژولانژاد**

چکیده

هدف: به دلیل پیچیدگی بازار بورس اوراق بهادار تهران، مسئله زمان بندی انجام معاملات بسیار حائز اهمیت است. زمان بندی انجام معاملات، تحلیل گران و معامله گران را در راستای پیش بینی روند حرکت قیمت سهام یاری می نماید. از این رو هدف از پژوهش حاضر پیش بینی زمان بندی انجام معاملات سهام شرکت های فعال در بورس اوراق بهادار تهران است.

روش: جامعه آماری پژوهش شامل کلیه شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال های ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۵ است. حجم نمونه با استفاده روش حذف نظام مند بالغ بر ۱۷ شرکت فعال در بورس انتخاب شد. روش اجرای پژوهش مبتنی بر رگرسیون گام به گام و شبکه عصبی فازی با تکیه بر شاخص های قدرت نسبی (RSI)، میانگین متحرک همگرا (MACD)، میانگین متحرک ساده (SMA)، نوسان گر تصادفی (SO)، میانگین متحرک نمایی (EMA) و خط سیگنال (SL) است.

یافته ها: یافته های نتایج نشان داد که میانگین درصد صحت پیش بینی کلیه شبکه های ایجاد شده (۹۶/۵۵٪) بیشتر از حالت تصادفی (۵۰٪) است. با اعمال مقررات معاملاتی مقادیر پیش بینی شده به سیگنال تبدیل شدند و پیشنهاد داده شد که سیگنال نهایی سیستم طراحی شده از مجموع سیگنال های ایجاد شده توسط ۵ شاخص تکنیکال مذکور بدست آید. در مرحله بعد جهت سنجش بازده معاملات پیشنهادی، مدل ارائه شده با استفاده از استراتژی معاملاتی پیشنهادی پژوهش یک معامله فرضی شبیه سازی گردید. سپس بازده معاملات صورت گرفته بر اساس سیگنال نهایی سیستم پیشنهادی با بازده روش های تکنیکال و روش های خرید و نگهداری (در دو حالت پیش از کسر هزینه های معاملاتی و پس از کسر هزینه های معاملاتی) مقایسه شدند.

نتیجه گیری: با توجه به بازدهی مثبت شاخص های SMA، EMA، SO و روش پیشنهادی می توان نتیجه گرفت که با استفاده از شاخص های تحلیل تکنیکال در بازار سهام ایران روند قیمت سهام را پیش بینی نمود. از این میان، روش میانگین متحرک ساده از بالاترین اعتبار برای پیش بینی روند قیمت سهام برخوردار است. در نتیجه بازار بورس تهران پتانسیل بکارگیری شاخص های مختلف تحلیل تکنیکی را دارا است.

واژه های کلیدی: زمان بندی انجام معاملات، پیش بینی، تحلیل تکنیکال، شبکه عصبی فازی، بورس اوراق بهادار تهران.

طبقه بندی JEL: C45, G14, G11, G10

توسعه و سرمایه، دوره پنجم، شماره ۱، پیاپی ۸، صص. ۶۷ تا ۹۲

* دکتری گروه حسابداری، واحد نجف آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف آباد، ایران.

** دانشجوی دکتری گروه حسابداری، واحد نجف آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف آباد، ایران.

نویسنده مسئول مقاله: وحید بخردی نسب (رایانامه: vahid.bekhradinasab@gmail.com).

تاریخ دریافت: ۹۷/۱/۳۱ تاریخ پذیرش: ۹۹/۲/۳

استناد: بخردی‌نسب، وحید؛ ژولانژاد، فاطمه. (۱۳۹۹). پیش‌بینی زمان‌بندی انجام معاملات در بورس اوراق بهادار تهران. *توسعه و سرمایه*، ۵(۱)، ۶۷-۹۲.

مقدمه

همواره سرمایه‌گذاری و انباشت سرمایه در تحول اقتصادی کشور نقش بسزایی داشته است. اهمیت این عامل و نقش مؤثر آن را می‌توان به وضوح در سیستم کشورهای با نظام سرمایه‌داری مشاهده کرد. بدون شک بورس یکی از مناسب‌ترین جایگاه‌ها جهت جذب سرمایه‌های کوچک و استفاده از آنها جهت رشد یک شرکت، در سطح کلان و نیز رشد شخصی فرد سرمایه‌گذار است (فلاح شمس و اصغری، ۱۳۸۸). از آنجایی که هدف و تعریف سرمایه‌گذاری، به تعویق انداختن مصرف جهت مصرف بیشتر و بهتر در آینده است، افراد سرمایه‌گذار انتظار دستیابی به سود مورد انتظار خود را دارند (طلوعی‌اشلقتی و حق‌دوست، ۱۳۸۸). بنابراین جهت دستیابی به بازده مورد انتظار می‌بایست خرید و فروش در بهترین زمان ممکن و در حجم مناسب صورت گیرد. یکی از مسائل مهم در زمینه مدیریت سرمایه‌گذاری، تعیین زمان مناسب خرید و فروش سهام است. این مساله توجه محققان را برای سال‌های متمادی جلب نموده است. علت توجه بدین مساله، کسب منافع مهم مالی است که از یک مدل پیش‌بینی موفق بدست می‌آید. برای دستیابی به این منافع تلاش‌های بسیاری صورت گرفته و از سخت افزارها و نرم افزارها، تحلیل‌های متفاوت مالی و مانند اینها ابداع شده و مورد استفاده قرار گرفته است. متخصصان بازار سرمایه برای سالیان متمادی بازار را مطالعه نموده‌اند و الگوهای را فرا گرفته‌اند و پیش‌بینی‌ها را براساس آن انجام می‌دهند. آنها ترکیبی از تشخیص الگو و تجربه مبتنی بر مشاهده روابط علت و معلول را بکار می‌برند (کیو و همکاران^۱، ۲۰۰۱). با این وجود در روندهای مالی، اغلب شرایطی بوجود می‌آید که قوانین را بهم می‌ریزد و پیش‌بینی را توسط روش‌های مذکور دشوار می‌سازد (حنیفی و همکاران، ۱۳۸۸). در منطق و نیز در علم همواره شکافی بین تئوری و تفسیر نتایج حاصل از جهان نادقیق به علت ابهام و کاستی اطلاعات واقعی دیده می‌شود. از زمان ارائه نظریه مجموعه‌های فازی گامی مؤثر در جهت رفع این مساله برداشته شده است. مفاهیمی وجود دارند که از دید نرم افزاری مبهم و نادقیق هستند اما برای انسان کاملاً قابل درک و پذیرفتنی است (خاتمی، ۱۳۸۷). ادغام مجموعه‌های فازی و شبکه‌های عصبی یکی از اقداماتی است که جهت شناسایی شرایط مبهم و عدم اطمینان به مدل‌های پیش‌بینی صورت می‌گیرد. شبکه‌های عصبی مصنوعی یکی از روش‌های بدیع و در حال تحول است که در موضوعات متنوعی قابلیت کاربرد دارد (لین و علیخان^۲، ۲۰۰۸). زمان‌بندی معاملات سهام مساله‌ای بسیار مهم و مشکل به دلیل پیچیدگی بازار سهام است. آنچه اهمیت دارد، پیش‌بینی روند قیمت سهام است که هدف اصلی در مباحث تحلیل تکنیکال است. تحلیل تکنیکال فرایند تحلیل قیمت‌های تاریخی سهام و حجم مبادلات در کوشش جهت پیش‌بینی حرکت‌های آینده قیمت است. در این راستا فرصت‌های خرید و فروش از راه برآورد محدوده نوسانات بازار مشخص می‌شود. گرچه این امر به دلیل دخالت عوامل متعدد بازار و روابط بین آنها چندان آسان نیست (تهرانی و عباسیون، ۱۳۸۷). به نظر می‌رسد استفاده از ابزارها و الگوریتم‌های محاسباتی پیچیده‌تر مانند شبکه‌های عصبی فازی در مدل‌سازی فرایندهای غیرخطی که منتج به قیمت و روند سهام می‌شوند، می‌تواند بسیار مفید باشد. لذا در این پژوهش سعی می‌شود با استفاده از متغیرهای بازار سرمایه (شاخص کل، نسبت P/E، سود هر سهم و...)، متغیرهای اقتصادی (نرخ ارز، قیمت

نفت، قیمت طلا و...) و شاخص‌های تحلیل تکنیکال (MACD، SO، RSI و...) شبکه عصبی فازی ای طراحی شود که قابلیت دستیابی به جواب بهینه‌ای نزدیک به جواب واقعی را دارا باشد. با توجه به شرح و بیان مسئله پژوهشی گفته شده، هدف این پژوهش طراحی مدلی جهت پیش‌بینی زمان بهینه انجام معاملات و بررسی نقش شبکه‌های عصبی فازی در ارتقای اثربخشی شاخص‌های تحلیل تکنیکال در پیش‌بینی علائم خرید و فروش سهام می باشد. لذا صحت پیش‌بینی مدل شبکه عصبی فازی مورد بررسی قرار گرفته و به مقایسه بازده حاصل از روش پیشنهادی با بازده روش‌های خرید و نگهداری و روش‌های معاملاتی تحلیل تکنیکال پیش از کسر هزینه‌های معاملاتی و مقایسه بازده حاصل از روش پیشنهادی با بازده روش‌های خرید و نگهداری و روش‌های معاملاتی تحلیل تکنیکال پس از کسر هزینه‌های معاملاتی مورد بررسی قرار گرفته است. لذا فرضیه اصلی پژوهش پیرامون بررسی توانایی سطح قابل قبول مدل ترکیبی شبکه‌های عصبی فازی و تحلیل تکنیکال در پیش‌بینی سیگنال‌های خرید و فروش سهام بوده و در فرضیه‌های فرعی درصد پیش‌بینی صحیح مدل‌های شبکه عصبی فازی طراحی شده بیشتر از حالت تصادفی (۵۰٪)، معناداری تفاوت بین بازده روش معاملاتی روش پیشنهادی با روش خرید و نگهداری پیش از کسر هزینه‌های معاملاتی مورد بررسی قرار می گیرد. در باب اهمیت و ضرورت انجام پژوهش حاضر سرمایه‌گذاران در بازار سرمایه همواره در طول زمان علاقه‌مند به دانستن بهترین زمان انجام معامله جهت کسب بیشترین بازده ممکن می‌باشند. دستیابی به چنین اطلاعاتی تنها در صورتی ممکن است که نسبت به وضعیت آینده سهام آگاهی یابند. آگاهی از وضعیت آینده سهام مستلزم مجهز بودن به ابزاری جهت پیش‌بینی آینده است. این ابزار می بایست قابلیت پیش‌بینی زمان بهینه معامله و بازده حاصله را دارا باشد. لذا لازم است که جهت دستیابی به ابزاری که از توانایی پیش‌بینی بهترین زمان انجام معامله با وجود شرایط مختلف زمانی برخوردار باشد، کفایت روش‌های غیر خطی همچون شبکه‌های عصبی فازی بررسی شوند. در ادامه به بررسی مبانی نظری و پیشینه پژوهش، فرضیه‌ها و متغیرهای پژوهش، جامعه آماری و حجم نمونه، یافته‌های پژوهش و نتیجه‌گیری پرداخته شده است.

مبانی نظری و توسعه فرضیه‌ها

مطالعات انجام شده در زمینه پژوهش حاضر را می‌توان به سه دسته تقسیم نمود. دسته اول مطالعاتی است که در زمینه بررسی کارایی یا عدم کارایی در بازار بورس اوراق بهادار تهران صورت گرفته است. دسته دوم مطالعاتی است که به بررسی امکان‌پذیری کاربرد شاخص‌های تحلیل تکنیکال در پیش‌بینی روند قیمت سهام صورت گرفته و دسته سوم مطالعاتی است که به مقایسه کارایی شبکه‌های عصبی مصنوعی با دیگر روش‌ها برای پیش‌بینی زمان‌بندی معاملات یا سایر متغیرهای اقتصادی مالی پرداخته‌اند.

اکثر پژوهش‌ها در زمینه بررسی کارایی بازار بورس حاکی از عدم کارایی بازار بورس در سطح ضعیف است. بازاری کاراست که در آن بازار، ارزش اوراق بهادار نزدیک به ارزش ذاتی آن بوده و قیمت بازار شاخص مناسبی از ارزش آن اوراق باشد. در چنین بازاری قیمت سهام، منعکس‌کننده کلیه اطلاعات موجود در بازار است. در بازار کارا، اطلاعات سریعاً پخش شده و به سرعت بر قیمت سهام تاثیر می‌گذارد. در چنین بازاری قیمت سهام نسبت به آنچه که اتفاق می‌افتد بسیار حساس است و تمام اتفاقات مذکور می‌تواند به نحوی بر قیمت سهام تاثیر بگذارد. این اتفاقات چه بین‌المللی باشد و چه اقتصادی و اجتماعی، بستگی به حساسیت قیمت سهام نسبت به موضوعی دارد که به وقوع می‌پیوندد (حامدیان،

۱۳۷۹). هر چه سطح ضعیف فرضیه بازار کارا به سمت قوی نزدیک شود، انواع مختلف تحلیل‌های سرمایه‌گذاری در تعیین مرز بین سرمایه‌گذاری‌های سودآور و غیرسودآور اثر خود را از دست می‌دهند و کم‌رنگ‌تر می‌شوند. اگر شکل ضعیف معتبر باشد، تحلیل فنی یا تحلیل نمودار قیمت سهام بی‌اثر می‌شود. وقتی حرکت قیمت سهام از الگوی خاصی تبعیت می‌کند، استفاده کنندگان، نتیجه می‌گیرند که سهام در آینده جهت معینی خواهد داشت. در واقع، استفاده کنندگان از فنون مختلف برای ارزیابی روند قیمت‌های قدیم سهام، سود جسته تا روند قیمت‌های آینده سهام را برآورد کند. اگر شکل ضعیف بازار کارا برقرار باشد، اطلاعاتی در قیمت‌های گذشته سهام وجود ندارد که برای پیش‌بینی آینده کارساز و چاره‌ساز شود. هر اطلاعاتی که بوده توسط هزاران چارتیست ماهر، در مناطق مختلف تحلیل شده و به اتکای آن تحلیل‌ها، روی آنها خرید و فروش صورت گرفته و از این رو، قیمت سهام به سطحی می‌رسد که شامل همه اطلاعات مفید، منعکس در قیمت‌های گذشته سهام است. اگر شکل نیمه قوی فرضیه بازار مورد نظر باشد، تا زمانی که تحلیل سرمایه‌گذار، به اطلاعات عام منتشر شده، متکی است، هیچ تحلیلی به سرمایه‌گذار کمک نمی‌کند که بازدهی بهتر از بقیه بدست آورد (دلبری، ۱۳۸۰).

اکثر پژوهش‌هایی که در این زمینه صورت گرفته‌اند کارایی ابزارهای تحلیل تکنیکال را در پیش‌بینی روند قیمت سهام تایید می‌کنند. پیشگویی شرایط و چگونگی رخداد حوادث در آینده را پیش‌بینی می‌گویند و چگونگی انجام این عمل پیش‌بینی کردن نامیده می‌شود (الوانی، ۱۳۸۸). پیش‌بینی از دو روش کیفی و کمی امکان‌پذیر است. جهت پیش‌بینی وقایع با روش‌های کیفی، به طور کلی از نظرات و عقاید متخصصین استفاده می‌شود. چنین روش‌های پیش‌بینی معمولاً وقتی داده‌های زمانی مربوط به گذشته اصلاً وجود ندارد و یا کم و در دسترس نیستند، به کار می‌روند و همچنین برای پیش‌بینی تغییرات الگوی داده‌های زمانی به کار می‌روند. مدل‌های پیش‌بینی کمی شامل مدل‌های تک متغیری و مدل‌های علی است. مدل تک متغیری، مدلی است که تنها بر اساس ارزش مقادیر گذشته یک سری زمانی، مقادیر آتی سری زمانی مزبور را پیش‌بینی می‌نماید. در این مدل جهت رسیدن به الگویی برای داده‌ها، داده‌های مربوط به گذشته مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد، سپس با این فرض که الگوی به دست آمده تا آینده ادامه خواهد داشت، جهت پیش‌بینی مورد استفاده قرار می‌گیرد. مدل‌های علی پیش‌بینی، مستلزم این هستند که متغیرهایی که با متغیر مورد نظر جهت پیش‌بینی در ارتباط هستند، شناسایی شوند. با پی بردن به این ارتباط، مدل آماری بسط می‌یابد و جهت پیش‌بینی متغیر مورد نظر به کار برده می‌شود (رعیتی‌شوازی، ۱۳۸۵).

انتخاب روش‌های پیش‌بینی تحت تاثیر عواملی مانند شکل مطلوب پیش‌بینی، افق دوره و فاصله پیش‌بینی، الگوی داده‌ها، دقت مطلوب، هزینه پیش‌بینی، در دسترس بودن داده‌ها، سهولت عمل و فهم پیش‌بینی است. اولین عامل در انتخاب روش پیش‌بینی، شکل مطلوب آن است که به طور مثال آیا پیش‌بینی نقطه‌ای کفایت می‌کند یا این که پیش‌بینی فاصله مورد نیاز است. بعضی روش‌ها به طور نظری پیش‌بینی‌های فاصله‌ای درستی تشخیص می‌دهند و برخی دیگر تشخیص نمی‌دهند. دومین عامل، دوره و چارچوب زمانی پیش‌بینی است که پیش‌بینی‌ها برای یک مقطع زمانی به صورت روزانه، هفتگی، ماهیانه و سالیانه صورت می‌گیرد. این مقطع زمانی چارچوب یا افق زمانی نامیده می‌شود (رعیتی‌شوازی، ۱۳۸۵). با مرور چارچوب نظری می‌توان گفت که تقریباً تمامی مطالعات انجام شده در زمینه بررسی کارایی بازار بورس حاکی

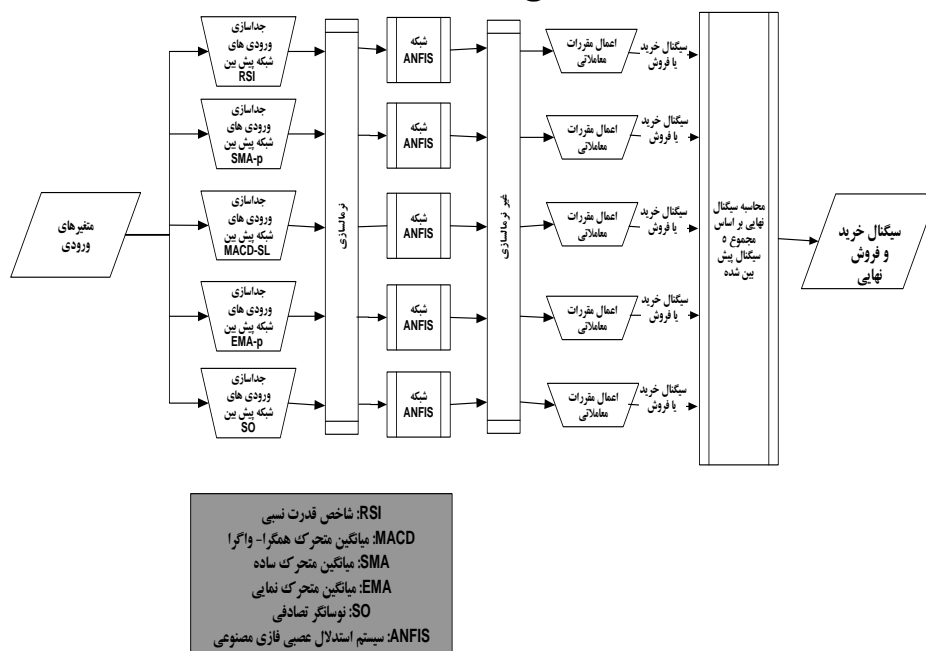
از عدم کارایی بازار بورس در سطح ضعیف است و این گویای این مساله است که بازار سهام قابلیت پیش‌بینی را دارد. همچنین امکان پذیری شاخص‌های تحلیل تکنیکال از جمله شاخص‌های میانگین‌های متحرک در پیش‌بینی قیمت سهام در اغلب پژوهش‌های پیشین تایید شده است. در اغلب پژوهش‌های گذشته چه در ایران و چه در سایر کشورهای دیگر توانایی سیستم‌های هوشمند در پیش‌بینی متغیرهای اقتصادی و مالی علی‌الخصوص قیمت سهام تایید شده است. لذا تاکنون پژوهشی با رویکرد تحلیل تکنیکال به پیش‌بینی زمان بهینه انجام معاملات با استفاده از شبکه عصبی فازی نپرداخته است. از این رو فرضیه‌های این پژوهش پیرامون توانایی مدل‌های ترکیبی شبکه‌های عصبی فازی و تحلیل تکنیکال در پیش‌بینی سیگنال‌های خرید و فروش بیشتر از سایر روش‌های معاملاتی است. لذا انتظار می‌رود استفاده از شبکه‌های عصبی فازی و رویکرد تحلیل تکنیکال در بهبود سیستم‌های معاملات اثر قابل ملاحظه‌ای داشته باشد. بر این اساس فرضیه‌های زیر تبیین شده است.

۱. درصد صحت پیش‌بینی مدل شبکه عصبی فازی جهت بهبود سیستم‌های معاملات تایید می‌گردد.

۲. بازده حاصل از روش پیشنهادی و بازده روش‌های خرید و حاصل از نگهداری با روش‌های معاملاتی تحلیل تکنیکال

قبل و بعد از کسر هزینه‌های معاملات تفاوت معناداری دارد.

مبتنی بر فرضیه‌های پژوهش مدل مفهومی پژوهش به شرح نمودار (۱) است.

نمودار ۱. مدل مفهومی پژوهش

همان گونه که در این نمودار پیداست، مدل پیشنهادی بدین گونه طراحی شده است که اطلاعات ۱۴ روز قبل را دریافت و RSI، SMA-P، MACD-SL، EMA-P، SO ۱۴ روز آتی را پیش‌بینی می‌کند. سپس پس از اعمال مقررات معاملاتی خروجی‌های شبکه به صورت سیگنال خرید و فروش تغییر داده می‌شوند. در مرحله بعدی با استفاده از جمع سیگنال‌های تولید شده، سیگنال نهایی ایجاد می‌شود. بدین گونه که در طول ۱۴ روز آتی پیشنهاد خرید و فروش داده می‌شود.

متغیرهای پژوهش

بخردی‌نسب و قاسمی (۱۳۹۵) در پژوهشی با تاکید بر عوامل اقتصاد کلان و عوامل حسابداری با در نظر گرفتن تحریم‌های اقتصادی، از متغیرهای اقتصادی نظیر نرخ ارز، نرخ تورم، نرخ سود سپرده‌های بانکی یک‌ساله و نرخ رشد اقتصادی را انتخاب می‌نماید. لذا در این پژوهش به پیروی از پژوهش **بخردی‌نسب و قاسمی (۱۳۹۵)** از ۲۰ متغیر مستقل استفاده شده است که در چهار گروه زیر تقسیم‌بندی می‌شوند.

متغیرهای اقتصادی: نرخ ارز (دلار)، قیمت جهانی هر بشکه نفت، قیمت هر اونس طلا.

متغیرهای قیمتی: قیمت پایانی سهم، کمترین قیمت سهم، بیشترین قیمت سهم.

متغیرهای تحلیل تکنیکال: SO، RSI، MACD، SMA، EMA.

متغیرهای بنیادین: شاخص کل، نسبت P/E، سود هر سهم، شاخص کارایی مالی، نرخ بازده دارایی‌ها، نرخ بازده حقوق صاحبان سهام، حاشیه سود خالص، نسبت گردش دارایی، نسبت گردش پرداخت بدهی‌ها، نسبت جاری، نسبت آنی.

جامعه آماری و حجم نمونه

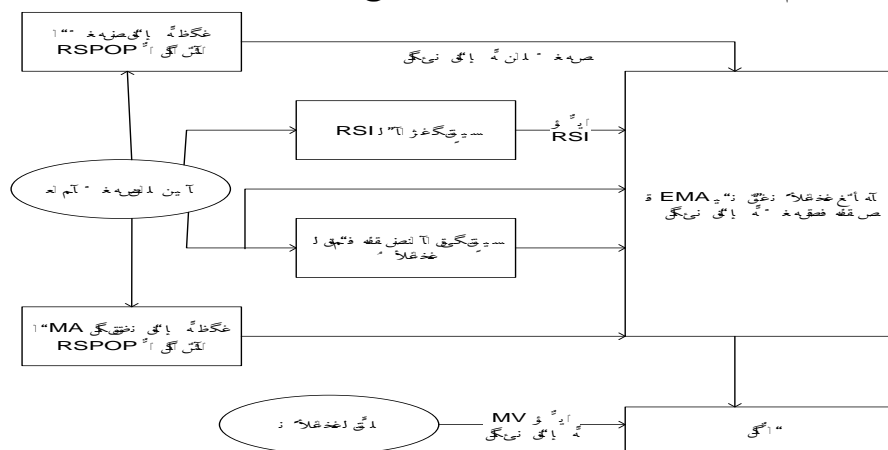
با توجه به اینکه اطلاعات مربوط به قیمت سهام شرکت‌ها به صورت سازمان یافته و با درجه صحت بالا تنها در بورس اوراق بهادار تهران موجود است، جامعه آماری این پژوهش شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۹۵-۱۳۹۲ است. همچنین نمونه آماری شامل شرکت‌هایی است که از شرایط زیر برخوردارند.

- اطلاعات آنان در بازده زمانی مشخص موجود باشد.
- شرکت‌هایی که بیش از ۶۰٪ روزهای معاملاتی معامله شده باشند.
- در دوره مشخص شده عضو بورس باشند.
- از صنایع مختلف باشند.
- ارزش بازار سهام آنان نسبت به سایر شرکت‌های هم گروه خود بالاتر باشد.
- از رتبه نقد شوندگی بالایی برخوردار باشند.
- جزء شرکت‌های تولیدی باشند.

انتخاب معیارهای فوق الذکر به دلیل همگن سازی شرکت‌ها است. به عنوان مثال با توجه به اینکه یکی از معیارهای انتخاب، بالا بودن رتبه نقدشوندگی است، شرکت‌های تولیدی که در طول سال‌های ۱۳۹۲ تا پایان ۱۳۹۵ در گزارش‌های سه ماهه، ۵۰ شرکت فعال در بورس اوراق بهادار تهران اعلام شده‌اند، انتخاب و از میان آنان در هر صنعت شرکتی که در اکثر گزارش‌های آن دوره حضور داشته و ارزش بازار سهام بیشتری دارد، برای بررسی موضوع پژوهش انتخاب می‌شود. علت استفاده از معیار نقد شوندگی نیز این بوده است که اساساً هر چه تعداد داده‌ها در مدل شبکه عصبی بیشتر باشد، عملکرد شبکه بهتر خواهد بود. بدین طریق ۱۷ شرکت یا به عبارتی ۶۸ مشاهده گزینش شدند.

روش اجرای پژوهش

در پژوهش حاضر طراحی سیستم معاملاتی پیشنهادی از مدل **تان و همکاران**^۳ (۲۰۰۸) استفاده شده است. **تان و همکاران** (۲۰۰۸) با استفاده از پیش‌بینی شاخص‌های **RSI** و **EMA** ۵ روز آتی توسط شبکه **RSPOP** به زمان‌بندی معاملات پرداخته‌اند. سیستم پیشنهادی **تان و همکاران** (۲۰۰۸) به شرح نمودار (۲) است.

نمودار ۲. طراحی سیستم هوشمند معاملات سهام

منبع: **تان و همکاران** (۲۰۰۸)

اما در این پژوهش با توسعه مدل ذکر شده، با استفاده از پیش‌بینی شاخص‌های **RSI**، **SMA-P**، **MACD-SL**، **EMA-P**، **SO** ۱۴ روز آتی توسط شبکه **ANFIS** به زمان‌بندی معاملات پرداخته می‌شود. به توصیه چراغی و همکاران (۱۳۸۲) که بیان نمودند، برای افزایش دقت تجزیه و تحلیل، می‌توان از جمیع شاخص‌ها در کنار یکدیگر برای تجزیه و تحلیل روند قیمت سهام و تعیین زمان بهینه خرید و فروش سهام استفاده نمود، از چند شاخص تکنیکال استفاده شده است. به عبارتی در این پژوهش پیش‌بینی زمان‌بندی معاملات سهام ۱۷ شرکت فعال در بورس اوراق بهادار تهران انجام شده است. بدین منظور ابتدا داده‌های اولیه که شامل ۳ متغیر قیمت پایانی، کمترین قیمت و بیشترین قیمت سهام طی دوره زمانی ۱۳۹۲ تا پایان ۱۳۹۵ بصورت روزانه است، از سایت رسمی سازمان بورس و اوراق بهادار تهران گردآوری شده است. سپس با استفاده از این داده‌ها و تعریف توابع مربوطه در نرم‌افزار **Excel** شاخص‌های **RSI**، **MACD**، **SMA**، **SO**، **EMA** و **SL** محاسبه شده است. در مرحله بعدی سایر متغیرها گردآوری و سعی شده تا با استفاده از رگرسیون گام به گام متغیرهای ورودی هر شبکه عصبی فازی مربوط به هر سهم شناسایی شود. در این روش، ترتیب ورود متغیرهای پیش‌بین در اختیار محقق نبوده است و بر اساس ضریب همبستگی صورت می‌گیرد و چنانچه متغیرها معیار ورود را کسب کنند در تحلیل باقی می‌مانند و در غیر اینصورت حذف می‌شوند. دلیل استفاده از روش رگرسیون گام به گام نسبت به روش‌های دیگر رگرسیون (همزمان، پیش‌رونده یا پس‌رونده) تاکید بسیاری از متون نظیر **منصورفر** (۱۳۸۵) و **مه‌یزر و همکاران** (۲۰۰۶) بر استفاده بیشتر از روش رگرسیون گام به گام در پژوهش‌های علوم رفتاری و علوم اجتماعی بوده است. لذا در این پژوهش با استفاده از رگرسیون گام به گام متغیرهای پیش‌بین گزینش شدند. این ورودی‌ها در نرم افزار **Matlab** و از طریق رابط گرافیکی **Anfisedit** جهت آموزش و تست شبکه مورد نظر به کار گرفته می‌شوند. به

گونه‌ای که پنج شبکه ANFIS برای پیش‌بینی متغیرهای RSI، MACD-SL، SMA-P، SO و EMA-P (روز آتی طراحی می‌گردند. سپس با استفاده از معیار MSE و RMSE میزان خطای شبکه‌های ایجاد شده بررسی می‌گردد. همچنین با استفاده از مقایسه درصد‌های صحت پیش‌بینی شبکه‌های ایجاد شده از طریق آزمون مقایسه میانگین فرضیه اول مورد آزمون قرار گرفته است. سپس با اعمال مقررات معاملاتی زیر مقادیر پیش‌بینی شده به سیگنال تبدیل می‌شوند. اگر مقدار RSI پیش‌بینی شده بیشتر از ۷۰ باشد، سیگنال خرید و اگر کمتر از ۳۰ باشد، سیگنال فروش صادر شود. اگر مقدار MACD-SL پیش‌بینی شده مثبت شود، سیگنال خرید و اگر منفی شود، سیگنال فروش صادر شود. اگر مقدار SMA-P پیش‌بینی شده مثبت شود، سیگنال خرید و اگر منفی شود، سیگنال فروش صادر شود. اگر مقدار SO پیش‌بینی شده کمتر از ۲۰ باشد، سیگنال خرید و اگر بیشتر از ۸۰ باشد، سیگنال فروش صادر شود. اگر مقدار EMA-P پیش‌بینی شده مثبت شود، سیگنال خرید و اگر منفی شود، سیگنال فروش صادر شود. در تحقیق حاضر سیگنال خرید با مقدار ۱ و سیگنال فروش با مقدار ۱- تعریف شده است. همانطور که در مدل مفهومی نشان داده شده است، سیگنال‌های نهایی سیستم طراحی شده از مجموع سیگنال‌های ایجاد شده توسط ۵ شاخص تکنیکال مذکور بدست می‌آید. در مرحله بعدی می‌بایست بازده معاملات پیشنهادی مدل ارائه شده سنجیده شود. بدین منظور، با استفاده از استراتژی معاملاتی زیر یک معامله فرضی شبیه‌سازی می‌گردد. به اولین سیگنال خریدی که مقدار RSI آن از مجموعه سیگنال‌های خرید (مثالی از مجموعه سیگنال‌های خرید در جدول (۳) نشان داده شده است). بیشتر است خریداری کرده و صبر کند تا به اولین سیگنال فروشی که مقدار RSI آن از مجموعه سیگنال‌های فروش کمتر است، برسد و در آن روز بفروشد. به همین روند ادامه دهد تا در روز آخر، چنانچه سهام خریداری شده داشته باشد بدون توجه به سیگنال این روز بفروشد و از بازار خارج شود در غیر این صورت بدون هیچ فعالیتی از بازار خارج شود.

جدول ۱. نحوه تصمیم‌گیری بر اساس شاخص RSI

تصمیم نهایی	سیگنال پیش‌بینی شده	مقدار RSI پیش‌بینی شده
hold	۰	۱۲
hold	۰	۲۸
hold	۱	۷۲
hold	۱	۷۸
buy	۱	۹۵
hold	۱	۸۳
hold	۰	۶۴
hold	۰	۵۵
hold	-۱	۲۶
sell	-۱	۱۲
hold	-۱	۲۵
hold	-۱	۲۹
hold	۰	۳۴

به اولین سیگنال خریدی که مقدار SMA-P آن از مجموعه سیگنال‌های خرید بیشتر است خریداری کرده و صبر کند تا به اولین سیگنال فروشی که مقدار SMA-P آن از مجموعه سیگنال‌های فروش کمتر است، برسد و در آن روز بفروشد. به همین روند ادامه دهد تا در روز آخر، چنانچه سهام خریداری شده داشته باشد بدون توجه به سیگنال این روز بفروشد و از بازار خارج شود در غیر این صورت بدون هیچ فعالیتی از بازار خارج شود.

جدول ۲. نحوه تصمیم‌گیری بر اساس SMA-P

تصمیم نهایی	سیگنال پیش‌بینی شده	مقدار SMA-P پیش‌بینی شده
hold	۰	-۰/۳۵
hold	۰	-۰/۴۲
hold	۱	۰/۰۴
buy	۱	۰/۲۶
hold	۱	۰/۱۲
hold	۱	۰/۰۹
hold	-۱	-۰/۱۸
hold	-۱	-۰/۰۵
sell	-۱	-۰/۲۹
hold	-۱	-۰/۱۲
hold	۰	۱/۲۵
hold	۰	۰/۸۵
buy	۰	۱/۷۳

به اولین سیگنال خریدی که مقدار MACD-SL آن از مجموعه سیگنال‌های خرید بیشتر است خریداری کرده و صبر کند تا به اولین سیگنال فروشی که مقدار MACD-SL آن از مجموعه سیگنال‌های فروش کمتر است، برسد و در آن روز بفروشد. به همین روند ادامه دهد تا در روز آخر، چنانچه سهام خریداری شده داشته باشد بدون توجه به سیگنال این روز بفروشد و از بازار خارج شود در غیر این صورت بدون هیچ فعالیتی از بازار خارج شود.

جدول ۳. نحوه تصمیم‌گیری بر اساس MACD-SL

تصمیم نهایی	سیگنال پیش‌بینی شده	مقدار MACD-SL پیش‌بینی شده
hold	۰	-۰/۴۲
buy	۱	۰/۳۸
hold	۱	۰/۲۶
hold	۱	۰/۱۱
hold	۱	۰/۰۵
hold	-۱	-۰/۲۸
sell	-۱	-۰/۳۸
hold	-۱	-۰/۱۲
hold	-۱	-۰/۲۰
hold	۰	۱/۲۵
buy	۰	۱/۸۵
hold	۰	۰/۷۳
hold	۰	-۰/۲۶

به اولین سیگنال خریدی که مقدار EMA-P آن از مجموعه سیگنال‌های خرید بیشتر است خریداری کرده و صبر کند تا به اولین سیگنال فروشی که مقدار EMA-P آن از مجموعه سیگنال‌های فروش کمتر است، برسد و در آن روز بفروشد. به همین روند ادامه دهد تا در روز آخر چنانچه سهام خریداری شده داشته باشد بدون توجه به سیگنال این روز بفروشد و از بازار خارج شود در غیر اینصورت بدون هیچ فعالیتی از بازار خارج شود.

جدول ۴. نحوه تصمیم‌گیری بر اساس EMA-P

تصمیم نهایی	سیگنال پیش‌بینی شده	مقدار EMA-P پیش‌بینی شده
hold	۰	-۰/۳۹
hold	۰	-۰/۴۳
hold	۱	۰/۰۴
buy	۱	۰/۲۶
hold	۱	۰/۱۲
hold	۱	۰/۰۹
hold	-۱	-۰/۱۸
sell	-۱	-۰/۲۹
hold	-۱	-۰/۱۲
hold	-۱	-۰/۱۹
hold	۰	۰/۲۵
hold	۰	۰/۸۵
buy	۰	۱/۷۳

به اولین سیگنال خریدی که مقدار SO آن از مجموعه سیگنال‌های خرید کمتر است خریداری کرده و صبر کند تا به اولین سیگنال فروشی که مقدار SO آن از مجموعه سیگنال‌های فروش بیشتر است، برسد و در آن روز بفروشد. به همین روند ادامه دهد تا در روز آخر چنانچه سهام خریداری شده داشته باشد بدون توجه به سیگنال این روز بفروشد و از بازار خارج شود در غیر این صورت بدون هیچ فعالیتی از بازار خارج شود.

جدول ۵. نحوه تصمیم‌گیری بر اساس SO

تصمیم نهایی	سیگنال پیش‌بینی شده	مقدار SO پیش‌بینی شده
hold	۰	۶۵
hold	۰	۴۲
hold	۱	۱۹
buy	۱	۵
hold	۱	۱۶
hold	۱	۱۸
hold	-۱	۸۵
hold	-۱	۸۹
sell	-۱	۱۰۰
hold	-۱	۹۹

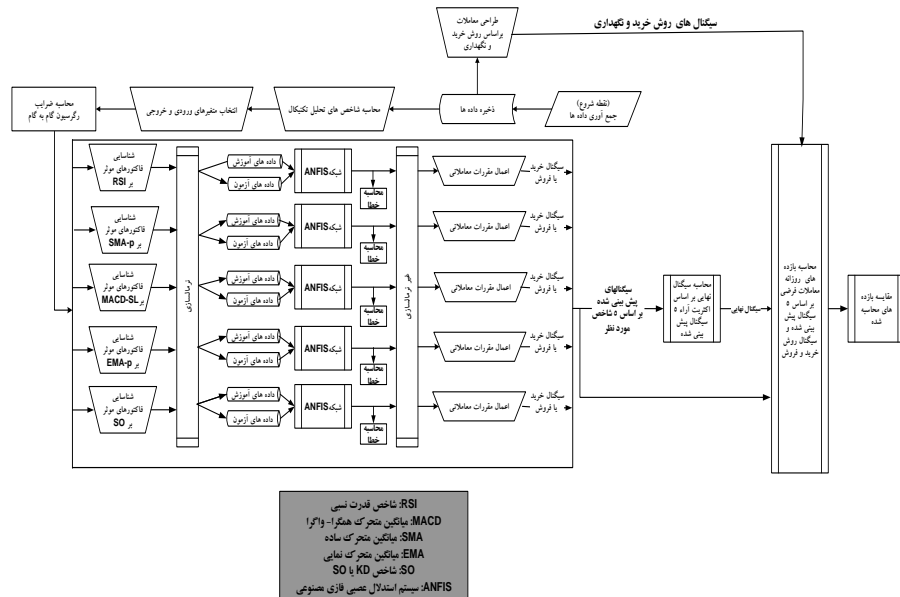
تصمیم نهایی	سیگنال پیش بینی شده	مقدار SO پیش بینی شده
hold	۰	۱۳
hold	۰	۱۲
buy	۰	۸

به اولین سیگنال نهایی مثبتی که مقدار آن از مجموعه سیگنال‌های خرید بیشتر است خریداری کرده و صبر کند تا به اولین سیگنال فروشی که مقدار آن از مجموعه سیگنال‌های فروش کمتر است، برسد و در آن روز بفروشد. به همین روند ادامه دهد تا در روز آخر چنانچه سهام خریداری شده داشته باشد بدون توجه به سیگنال این روز بفروشد و از بازار خارج شود در غیر این صورت بدون هیچ فعالیتی از بازار خارج شود.

جدول ۶. نحوه تصمیم‌گیری بر اساس سیگنال نهایی

سیگنال نهایی	تصمیم نهایی
-۳	hold
-۳	hold
	۲
	۴
مجموعه سیگنال‌های خرید	۳
	۱
	۰
	-۱
مجموعه سیگنال‌های فروش	-۳
	-۲
	۱
مجموعه سیگنال‌های خرید	۲
	۳

از آنجائی که خریداران از زمان پرکردن درخواست خرید تا سه روز پس از آن قادر به خریداری سهام نیستند (طلوعی و حق دوست، ۱۳۸۸؛ صدرایی و میدانی، ۱۳۹۰)، این شرط برقرار می‌گردد که حداقل فاصله زمانی بین هر خرید و فروش و بالعکس ۳ روز باشد. سپس بازده معاملات صورت گرفته بر اساس سیگنال نهایی سیستم پیشنهادی با بازده روش‌های تکنیکال و روش‌های خرید و نگهداری جهت آزمون فرضیه‌ها مقایسه می‌گردد. این مقایسه با آزمون زوجی صورت می‌گیرد. نمودار (۳) فرآیند پیش‌بینی خروجی مورد نظر پژوهش را نشان می‌دهد.

نمودار ۳. فرآیند اجرای پژوهش حاضر

پس روش اجرای پژوهش بدین صورت که ابتدا داده‌های اولیه که شامل ۳ متغیر قیمت پایانی، کمترین قیمت و بیشترین قیمت سهام طی دوره زمانی پژوهش بصورت روزانه است، از سایت رسمی سازمان بورس اوراق بهادار تهران گردآوری شده است. سپس با استفاده از این داده‌ها و تعریف توابع مربوطه در نرم افزار Excel شاخص‌های قدرت نسبی (RSI)، میانگین متحرک همگرا-واگرا (MACD)، میانگین متحرک ساده (SMA)، نوسانگر تصادفی (SO)، میانگین متحرک نمایی (EMA) و خط سیگنال (SL) محاسبه شدند. پس از گردآوری سایر داده‌ها با استفاده از رگرسیون گام به گام متغیرهای ورودی هر شبکه عصبی فازی مربوط به هر سهم شناسایی شد. در شناسایی متغیرهای موثر بر شاخص‌های تحلیل تکنیکال این نتیجه حاصل شد که شاخص‌های RSI، MACD و شاخص کل سهام در ۷۰ درصد نمونه مورد بررسی بر RSI روز آتی تاثیر داشته‌اند. از طرفی، MACD-SL در ۹۴ درصد نمونه مورد بررسی به عنوان متغیر ورودی شبکه پیش بین MACD-SL روز آتی در نظر گرفته شده است. از میان متغیرهای مستقل، قیمت پایانی بیشترین تکرار را (تقریباً در ۷۶ درصد موارد) در شبکه‌های پیش بین SMA-P روز آتی داشته است. بیشترین متغیری که به عنوان ورودی شبکه‌های پیش بین EMA-P و SO روز آتی شناسایی گردید، نسبت قیمت به سود بوده است. از میان کلیه متغیرها دلار و طلا به نسبت کمتری به عنوان متغیر ورودی در نظر گرفته شده است. این ورودی‌ها در نرم افزار Matlab و از طریق رابط گرافیکی Anfisedit جهت آموزش و تست شبکه مورد نظر به کار گرفته شدند. به گونه‌ای که پنج شبکه ANFIS برای پیش‌بینی متغیرهای RSI، MACD-SL، SMA-P، SO و EMA-P روز آتی برای هر سهم طراحی شدند. سپس با استفاده از معیار MSE و RMSE و درصد صحت پیش‌بینی عملکرد شبکه‌های ایجاد شده بررسی گردید.

یافته‌های پژوهش

پس از جمع‌آوری و ذخیره داده‌ها از منابع اطلاعاتی مذکور با استفاده از متغیرهای بیشترین قیمت، کمترین قیمت و قیمت پایانی در دوره مورد بررسی به محاسبه شاخص‌های تحلیل تکنیکال پرداخته شد. از آنجائی که قبل از پردازش

داده‌ها بوسیله شبکه‌های عصبی فازی داده‌ها باید نرمال‌سازی شوند تا توان پیش‌بینی بالاتر رود، کلیه متغیرها با استفاده از نرمال‌سازی خطی داده‌ها در فاصله [L,H]، نرمال شده‌اند. در نرمال‌سازی، تبدیلی بر روی داده‌های ورودی شبکه ایجاد می‌شود که داده‌ها در فاصله [L,H] قرار گیرند. بدین صورت کلیه متغیرها در رنج بین ۱- قرار گرفتند. این فرآیند با استفاده از رابطه (۱) انجام شده است.

$$X = \frac{2(X_i - X_{min})}{(X_{max} - X_{min})} - 1 \quad (1)$$

در این رابطه X_i مقدار واقعی ورودی شبکه و X_n مقدار نرمال شده متناظر با آن است. X_{min} و X_{max} به ترتیب مقادیر کمینه و بیشینه X_i ها هستند. H و L بالا و پایین فاصله نرمال‌سازی است. انتخاب فاصله [L,H] بسته به نوع شبکه مورد نظر و تابع تبدیل انتخاب شده، متفاوت است. به طور کلی فاصله‌هایی که بیشتر از بقیه مورد استفاده قرار می‌گیرند، [۱،۰] و [۱-،۱] هستند که برای توابع تبدیل هیپربولیک و لجستیک به کار می‌روند.

شناسایی متغیرهای ورودی شبکه

پس از نرمال‌سازی داده‌ها، شناسایی متغیرهای ورودی شبکه الزامی می‌گردد. پژوهش حاضر جهت شناسایی این متغیرها از روش رگرسیون گام به گام بهره جسته است. به عبارت دیگر برای بررسی تاثیر متغیرهای مستقل (شاخص قدرت نسبی، میانگین متحرک ساده، میانگین متحرک همگرا-واگرا، میانگین متحرک نمایی، شاخص SO، شاخص کل، نسبت قیمت به سود، سود هر سهم، شاخص کارایی مالی، نرخ بازده دارایی‌ها، نرخ بازده حقوق صاحبان سهام، حاشیه سود خالص، نسبت گردش دارایی، نسبت گردش پرداخت بدهی‌ها، نسبت جاری، نسبت آتی، نرخ ارز، قیمت جهانی هر بشکه نفت، قیمت هر اونس طلا) بر روی RSI ۱۴ روز آتی، SMA-P ۱۴ روز آتی، MACD-SL ۱۴ روز آتی، EMA-P ۱۴ روز آتی و SO ۱۴ روز آتی، از رگرسیون گام به گام استفاده شده و ورود متغیرهای پیش‌بین در تحلیل رگرسیون به روش گام به گام بوده است در انتخاب مدل‌های رگرسیون بدست آمده از این روش سعی شده است، متغیرهای مدلی مدنظر قرار گیرند که از بیشترین R در سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ برخوردار باشند. جدول (۷) متغیرهای ورودی هر شبکه را برای هر سهم مورد بررسی نشان می‌دهد.

جدول ۷. متغیرهای ورودی شبکه‌های عصبی فازی پیش‌بین متغیرهای وابسته به تفکیک هر نماد

نام نماد	متغیرهای ورودی شبکه پیش‌بین	متغیرهای ورودی شبکه پیش‌بین	متغیرهای ورودی شبکه پیش‌بین	متغیرهای ورودی شبکه پیش‌بین
SO	EMA-P	MACD-SL	SMA-P	RSI
آکتور	RSI, INDEX, P, NPM, ROE, EPS, PE, FE	P, MACD, RSI, INDEX, NPM, ROE, EPS, PE, FE, EMA	INDEX, PE, SMA, EPS, NPM, ROA, P, RSI	RSI, P, INDEX, CR, OIL, PE, MACD
اخبار	SMA, AT, OIL, RSI, PE, EPS, NPM, CR, ROE, INDEX	OIL, QR, CR, AT, ROE, EPS, SMA, INDEX, NPM, RSI, P	OIL, AT, MACD, ROE, CR, INDEX, SMA, NPM, EPS, QR	MACD, AT, INDEX, ROE, CR, EMA, P, NPM, SO
بترانس	MACD, PT, EPS, P, OIL, PE, AT, NPM, FE, INDEX	MACD, PE, OIL, NPM, FE, EPS, P, PT, AT, INDEX, ROA, ROE	MACD, PE, PT, P, EPS, OIL, AT, NPM, EMA, FE, INDEX	RSI, OIL, MACD, NPM, AT, SMA, EPS, P, ROA, FE
پسهند	PE, OIL, EPS, EMA, P, SMA	P, PE, MACD, EPS, OIL, EMA, RSI, INDEX	P, PE, OIL, EPS, INDEX, FE	MACD, EMA, AT, PT, FE, CR, ROE, OIL, NPM, SO
حتاید	DOLLAR, ROE, EMA, EPS, INDEX, SO, PE, NPM, SMA,	MACD, DOLLAR, P, EPS, INDEX, PE, NPM, OIL, SO, SMA,	DOLLAR, ROE, P, EPS, INDEX, PE, NPM, OIL, SO,	SO, EMA, EPS, MACD, INDEX, SMA, NPM, FE, PT, QR, OIL, DOLLAR,

نام نماد	متغیرهای ورودی شبکه پیش‌بین	متغیرهای ورودی شبکه پیش‌بین	متغیرهای ورودی شبکه پیش‌بین	متغیرهای ورودی شبکه پیش‌بین
	SO	EMA-P	MACD-SL	SMA-P
	OIL	OIL	ROE	SMA, MACD
حفاری	GOLD, OIL, SO, MACD, P, NPM, PT, ROA, INDEX	OIL, GOLD, INDEX, AT, ROA, PT, EPS, P, RSI, EMA	MACD, P, OIL, GOLD, INDEX, AT, ROA, PT, EPS, PE, EMA, RSI	P, PT, OIL, SMA, RSI, AT, GOLD, ROA, INDEX, EPS
دجابر	ROA, EPS, MACD, CR, INDEX	MACD, RSI, NPM, AT, ROE, SMA, EPS, INDEX, QR, CR, P, PE, ROA	MACD, RSI, NPM, AT, ROE, SMA, QR, CR, EPS, P, PE, ROA, INDEX	MACD, RSI, NPM, AT, ROE, P, EPS, INDEX, QR, CR, PE, ROA
رانفور	EPS, PE, FE, QR, CR, OIL, P	SMA, OIL, EPS, PE, EMA, ROE, P, ROA, FE, MACD, QR, RSI	MACD, EMA, OIL, FE, EPS, PE, P, ROE, ROA, CR, RSI	EMA, OIL, FE, EPS, PE, P, NACD, ROE, ROA, QR, RSI
خسایا	INDEX, QR	INDEX, CR, OIL, AT, NPM, EMA, MACD, RSI, P, SMA	MACD, PT, FE, CR, INDEX, OIL, RSI, QR, EPS, AT	EMA, PT, FE, INDEX, OIL, NPM, SMA, RSI, P, CR
ستران	P, QR, MACD, PE, PT, EPS, SMA	SMA, QR, ROE, OIL, MACD, PE, EPS, P	P, MACD, ROE, QR, SO, SMA	SMA, QR, ROE, OIL, MACD, PE, EPS, P, EMA, DOLLAR
سفارود	INDEX, FE, CR, PT, AT, QR, ROE, PE, EPS, SMA, EMA, MACD, SO	PT, CR, P, INDEX, RSI, EMA, PE, AT, MACD, ROA, QR, FE	MACD, OIL, P, INDEX, CR, PE, SMA, RSI, QR	CR, P, INDEX, PE, SMA, RSI, OIL, QR
شفت	EMA, AT, ROE, OIL, EPS, RSI, ROA, PE, MACD, INDEX, PT, NPM	EMA, PT, PE, MACD, AT, INDEX, ROE, SMA	P, INDEX, PE, PT, ROE, MACD, AT	EMA, PT, INDEX, PE, ROE, AT, SMA, MACD, RSI
فاذر	SMA, PE, AT, EMA	SMA, AT, PE, NPM, RSI, ROE, MACD	MACD, SMA, AT, PE, NPM, ROE, RSI	SMA, AT, PE, NPM, ROE
فملی	INDEX, QR, AT, ROE, FE, PT, RSI, CR, SO	PE, EMA, FE, NPM, CR	MACD, PE, P, FE, NPM, CR	PE, P, FE, NPM, SMA
کچاد	OIL, RSI	PT, AT, RSI, EMA, NPM, ROA, CR, GOLD, FE, ROE	PT, MACD, AT, ROA, NPM, RSI, CR, P	PT, AT, ROA, CR, RSI, P, NPM, GOLD, FE, ROE
کچینی	PE, PT, MACD, NPM, ROA, SO	RSI, PE, PT, ROE, INDEX	MACD, PE, FE, PT, ROA, INDEX	PE, PT, ROE, INDEX, MACD
کطبس	INDEX, ROE, SO, PE, OIL, RSI, FE, ROA	DOLLAR, ROA, PE, EPS, CR, SO, P, FE	SMA, SO, P, MACD, CR, QR, AT, GOLD	DOLLAR, ROA, P, CR, SMA, SO

همانطور که در جدول ۸ نشان داده شده است، شاخص‌های قدرت نسبی، میانگین متحرک همگرا-واگرا و شاخص کل سهام در ۷۰ درصد نمونه مورد بررسی بر RSI ۱۴ روز آتی تاثیر داشته‌اند. از طرفی، MACD در ۹۴ درصد نمونه مورد بررسی به عنوان متغیر ورودی شبکه پیش‌بین MACD-SL ۱۴ روز آتی در نظر گرفته شده و از میان متغیرهای مستقل P بیشترین تکرار (تقریباً در ۷۶ درصد موارد) در شبکه‌های پیش‌بین SMA-P ۱۴ روز آتی داشته است. بیشترین متغیر که به عنوان ورودی شبکه‌های پیش‌بین EMA-P و SO ۱۴ روز آتی شناسایی گردد نسبت قیمت به سود بوده و از میان کلیه متغیرها دلار و طلا به نسبت کمتری به عنوان متغیر ورودی در نظر گرفته شده به طوری که متغیر دلار فقط در نماد حتاید، ستران و کطبس تاثیرگذار بر متغیرهای وابسته اعلام شده است. همچنین متغیر دلار در هیچ یک از شبکه‌های پیش‌بین SO به عنوان عامل اثرگذار شناخته نشده و متغیر طلا نیز تنها در شبکه‌های پیش‌بین نماد حفاری، کچاد و کطبس حضور داشته است.

جدول ۸. تعداد و درصد فراوانی حضور متغیرهای مستقل در شبکه‌های عصبی فازی

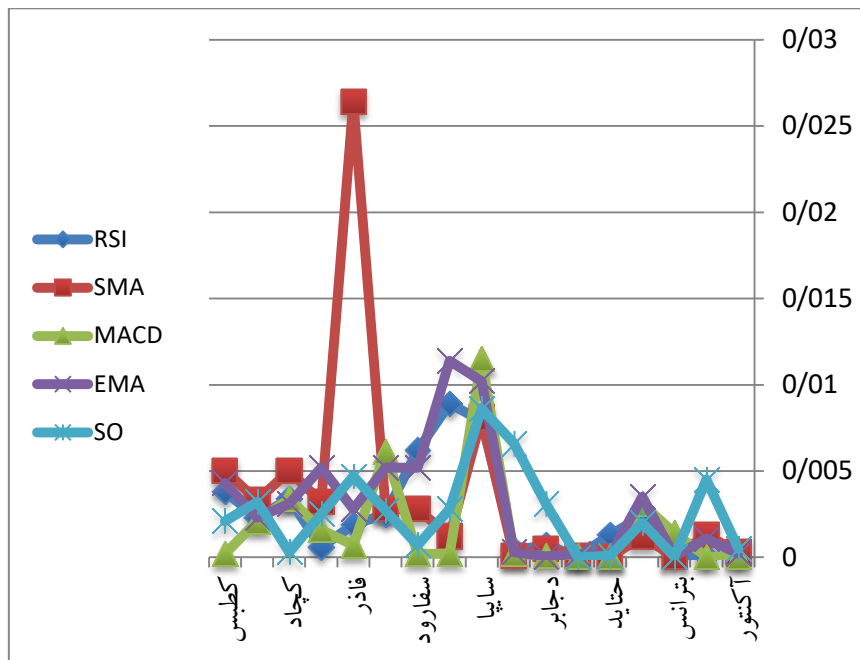
کل	SO		EMA-P		MACD-SL		SMA-P		RSI			
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد		
۵۲	۴۴	۳۰	۵	۵۸	۱۰	۵۸	۱۰	۴۷	۸	۷۰	۱۲	RSI
۴۶	۳۹	۳۰	۵	۵۲	۹	۴۷	۷	۶۴	۱۱	۴۱	۷	SMA
۶۱	۵۲	۵۲	۹	۴۷	۸	۹۴	۱۶	۴۱	۷	۷۰	۱۲	MACD
۳۳	۲۸	۲۳	۴	۵۲	۹	۲۳	۴	۳۰	۵	۳۵	۶	EMA
۲۸	۲۴	۴۷	۸	۱۱	۲	۱۷	۳	۱۱	۲	۵۲	۹	SO
۴۰	۳۴	۴۱	۷	۴۱	۷	۳۵	۶	۳۵	۶	۴۷	۸	FE
۳۶	۳۱	۴۷	۸	۳۵	۶	۳۵	۶	۳۵	۶	۳۰	۵	ROA
۴۶	۳۹	۲۳	۴	۵۸	۱۰	۵۲	۹	۵۲	۹	۴۱	۷	ROE
۴۸	۴۱	۳۰	۵	۵۲	۹	۴۷	۸	۵۲	۹	۵۸	۱۰	NPM
۴۸	۴۱	۳۵	۶	۵۲	۹	۵۲	۹	۴۱	۷	۵۸	۱۰	AT
۳۸	۳۲	۴۷	۸	۳۵	۶	۳۵	۶	۳۵	۶	۳۵	۶	PT
۳۹	۳۳	۳۵	۶	۴۱	۷	۴۷	۸	۳۵	۶	۳۵	۶	CR
۳۲	۲۷	۴۱	۷	۲۳	۴	۳۵	۶	۳۰	۵	۳۰	۵	QR
۵۰	۴۳	۴۱	۷	۵۸	۱۰	۵۲	۹	۵۲	۹	۴۷	۸	EPS
۶۷	۵۷	۵۸	۱۰	۸۲	۱۴	۷۰	۱۲	۷۰	۱۲	۵۲	۹	PE
۶۲	۵۳	۵۲	۹	۵۸	۱۰	۶۴	۱۱	۶۴	۱۱	۷۰	۱۲	INDEX
۸	۷	۰	۰	۱۱	۲	۶	۱	۱۷	۳	۶	۱	DOLLAR
۴۹	۴۲	۵۲	۹	۴۷	۸	۴۷	۸	۵۲	۹	۴۷	۸	OIL
۱۰	۹	۶	۱	۱۱	۲	۱۱	۲	۱۱	۲	۱۱	۲	GOLD
۵۵	۴۷	۲۳	۴	۵۸	۱۰	۸۲	۱۴	۸۲	۱۳	۳۵	۶	P

ارزیابی عملکرد شبکه

در این بخش ارزیابی عملکرد شبکه بر اساس معیار RMSE و MSE مورد بررسی قرار گرفته است.

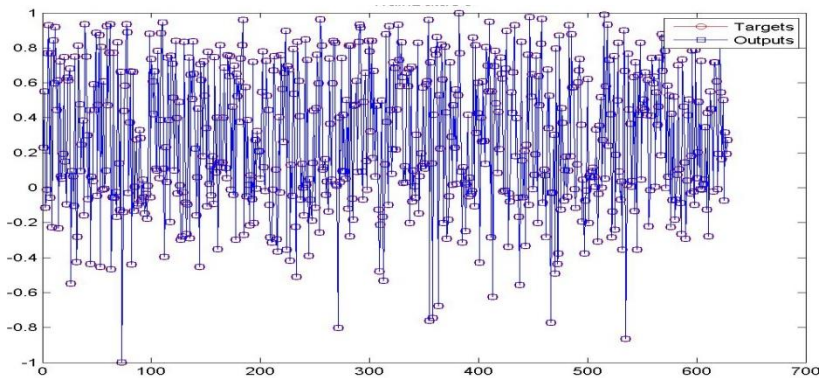
ارزیابی عملکرد شبکه بر اساس معیار MSE

نمودار (۴) مقادیر MSE شبکه‌های طراحی شده برای داده‌های آموزش را نشان می‌دهد.

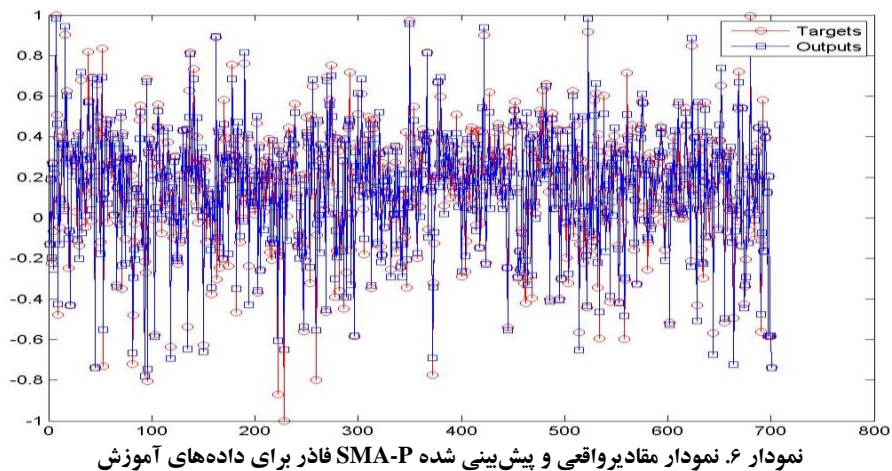

نمودار ۴. MSE داده‌های آموزش

هرچه مقادیر خطا به مقدار صفر نزدیک تر باشد نشان‌دهنده عملکرد بالای شبکه مورد نظر است. خطای مشاهده شده شبکه‌های پیش‌بین داده‌های آموزش مقادیری بین 7×10^{-9} تا $0/0264$ هستند. بنابراین کارایی شبکه‌های طراحی شده مورد تایید قرار می‌گیرد. کمترین مقدار MSE در این شبکه‌ها، مربوط به شبکه پیش‌بین SO شرکت حفاری شمال است. در طراحی این شبکه از ۱۸۰ رول استفاده شده است. مقادیر واقعی و پیش‌بینی شده شاخص SO برای داده‌های نماد حفاری در نمودار (۲) نشان داده شده است. بیشترین مقدار MSE در این شبکه‌ها، مربوط به شبکه پیش‌بین SMA-P شرکت آذر آب است. در طراحی این شبکه از ۱۱۳ رول استفاده شده است. مقادیر واقعی و پیش‌بینی شده شاخص SMA-P برای داده‌های نماد فاذر در نمودار (۳) نشان داده شده است. MSE مشاهده شده شبکه‌های پیش‌بین RSI برای داده‌های آموزش مقادیری بین 7×10^{-5} تا $0/0089$ است. MSE مشاهده شده شبکه‌های پیش‌بین EMA-P در بازه 5×10^{-5} و $0/0114$ قرار دارد. MSE مشاهده شده شبکه‌های پیش‌بین SMA-P مقادیری بین 1×10^{-5} تا $0/0264$ است. MSE مشاهده شده شبکه‌های پیش‌بین MACD-SL نیز در فاصله 9×10^{-6} تا $0/0115$ است. در مجموع، میانگین و انحراف معیار MSE کلیه نمونه‌های مورد بررسی $0/0027$ و $0/0037$ است.

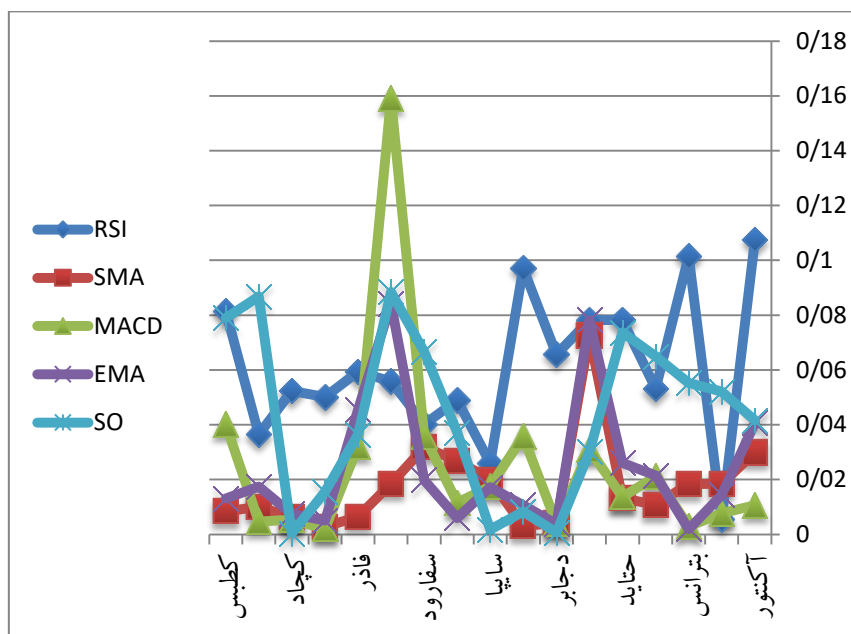

نمودار ۵. نمودار مقادیر واقعی و پیش‌بینی شده SO حفاری برای داده‌های آموزش

نمودار ۶. نمودار مقادیر واقعی و پیش‌بینی شده SMA-P فاذر برای داده‌های آموزش

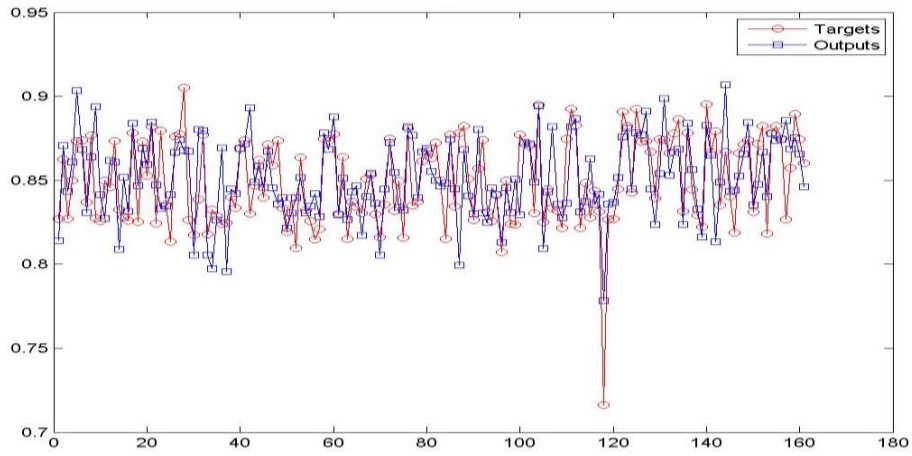
نمودار (۷) مقادیر MSE شبکه‌های طراحی شده برای داده‌های آزمون را نشان می‌دهد.

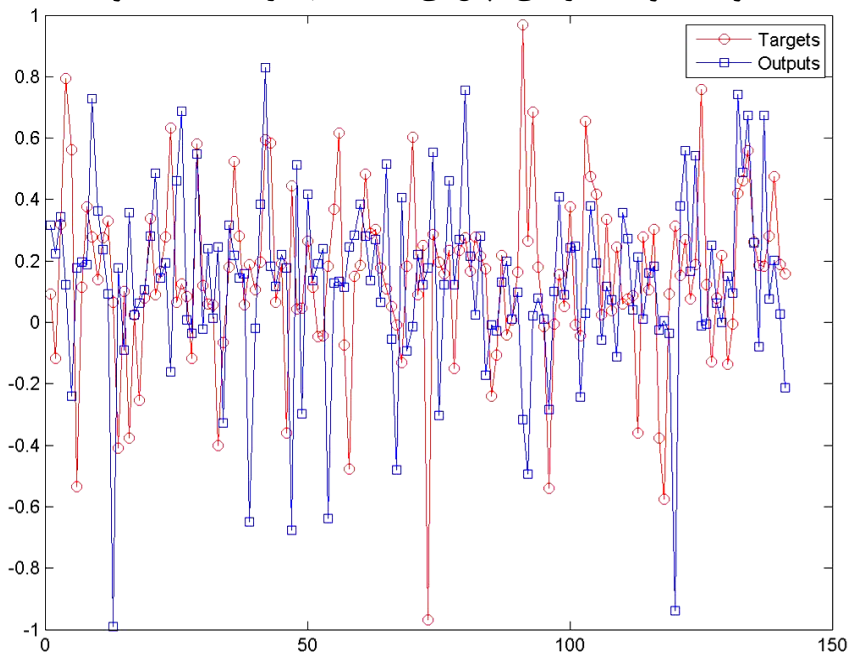
نمودار ۷. MSE داده‌های آزمون

خطای مشاهده شده شبکه‌های پیش‌بین داده‌های آزمون مقادیری بین 4×10^{-4} تا $0/1591$ هستند. کمترین مقدار MSE در این شبکه‌ها، مربوط به شبکه پیش‌بین SO شرکت معدنی و صنعتی چادرملو است. در طراحی این شبکه از ۴۵ رول استفاده شده است. مقادیر واقعی و پیش‌بینی شده شاخص SO برای داده‌های نماد کچاد در نمودار (۸) نشان داده شده است. بیشترین مقدار MSE در این شبکه‌ها، مربوط به شبکه پیش‌بین MACD-SL شرکت نفت پارس است. در طراحی این شبکه از ۴۶ رول استفاده شده است. مقادیر واقعی و پیش‌بینی شده شاخص MACD-SL برای داده‌های نماد شنت در نمودار (۶) نشان داده شده است. MSE مشاهده شده شبکه‌های پیش‌بین RSI برای داده‌های آموزش مقادیری بین $0/0055$ تا $0/1075$ است. MSE مشاهده شده شبکه‌های پیش‌بین EMA در بازه $0/0019$ تا $0/0842$ قرار دارد. MSE مشاهده شده شبکه‌های پیش‌بین SMA-P مقادیری بین $0/0028$ تا $0/0725$ است. MSE مشاهده شده شبکه‌های

پیش‌بین MACD-SL نیز در فاصله ۰/۰۲ تا ۰/۱۵۹۱ است. در مجموع، میانگین و انحراف معیار MSE کلیه نمونه‌های مورد بررسی ۰/۰۳۴ و ۰/۰۳۱ است.

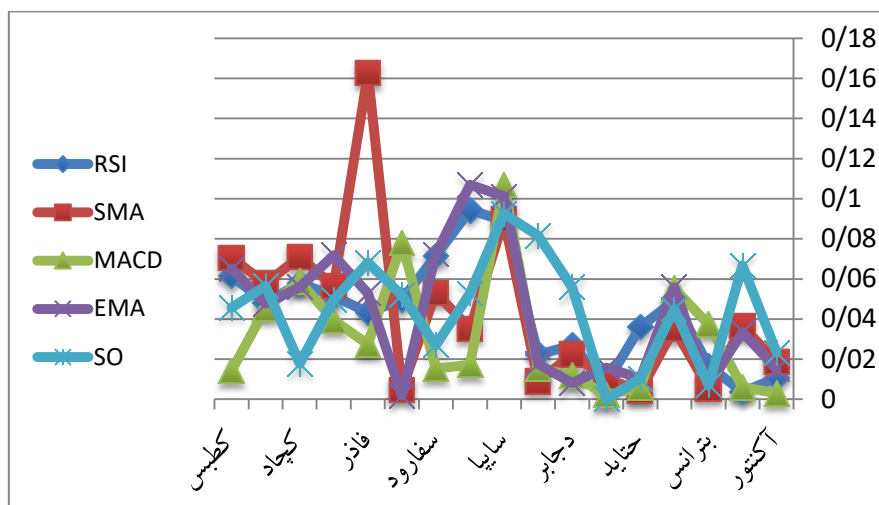
نمودار ۸. نمودار مقادیر واقعی و پیش‌بینی شده SO کچاد برای داده‌های آزمون

نمودار ۹. نمودار مقادیر واقعی و پیش‌بینی شده MACD-SL شفت برای داده‌های آزمون

ارزیابی عملکرد شبکه بر اساس معیار RMSE

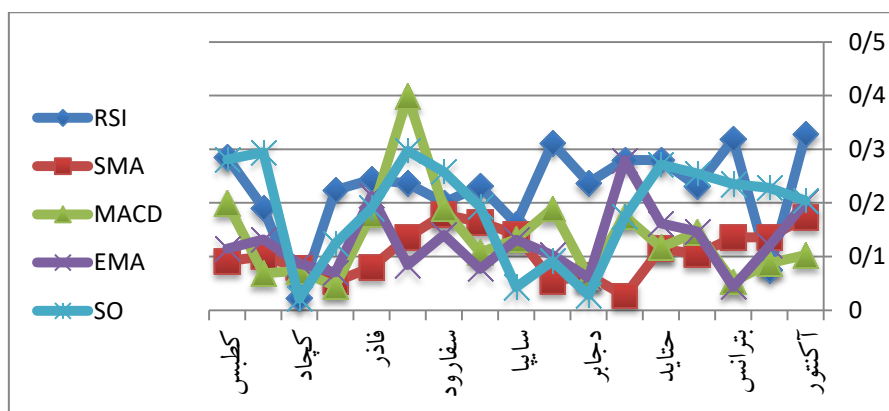
نمودار (۱۰) مقادیر RMSE شبکه‌های طراحی شده برای داده‌های آموزش را نشان می‌دهد.

نمودار ۱۰. RMSE داده‌های آموزش

خطای مشاهده شده شبکه‌های پیش‌بین داده‌های آزمون بر اساس RMSE مقادیری بین 2×10^{-4} تا ۰/۱۶۲۶ هستند. RMSE مشاهده شده شبکه‌های پیش‌بین RSI برای داده‌های آموزش مقادیری بین ۰/۰۰۳۶ تا ۰/۰۹۴۴ است. کمترین مقدار RMSE و MSE در شبکه‌های پیش‌بین RSI متعلق به نماد اخبر است. RMSE مشاهده شده شبکه‌های پیش‌بین SMA-P مقادیری بین ۰/۰۰۴۳ تا ۰/۱۶۲۶ است. کمترین مقدار خطا در شبکه‌های پیش‌بین SMA-P متعلق به نماد حتاید است. در طراحی این شبکه از ۹۰ رول استفاده شده است. RMSE مشاهده شده شبکه‌های پیش‌بین MACD-SL مقادیری بین ۰/۰۰۲۳ تا ۰/۱۰۷ است. کمترین مقدار خطا در شبکه‌های پیش‌بین MACD-SL متعلق به شرکت کنتورسازی ایران است. در طراحی این شبکه از ۱۲۰ رول استفاده شده است. RMSE مشاهده شده شبکه‌های پیش‌بین EMA-P مقادیری بین ۰/۰۰۱۷ تا ۰/۱۰۷ است. کمترین مقدار خطا در شبکه‌های پیش‌بین EMA-P متعلق به شرکت ایران ترانسفو است. در طراحی این شبکه از ۱۱۳ رول استفاده شده است. در مجموع، میانگین و انحراف معیار MSE کلیه نمونه‌های مورد بررسی ۰/۰۴۱ تا ۰/۰۳۱ است.

نمودار (۱۱) مقادیر RMSE شبکه‌های طراحی شده برای داده‌های آزمون را نشان می‌دهد.

نمودار ۱۱. RMSE داده‌های آزمون

خطای مشاهده شده شبکه‌های پیش‌بین داده‌های آزمون بر اساس RMSE مقادیری بین ۰/۰۲۱۵ تا ۰/۳۹۸۸ هستند. RMSE مشاهده شده شبکه‌های پیش‌بین RSI برای داده‌های آموزش مقادیری بین ۰/۰۲۲ و ۰/۳۲۷ است. کمترین مقدار

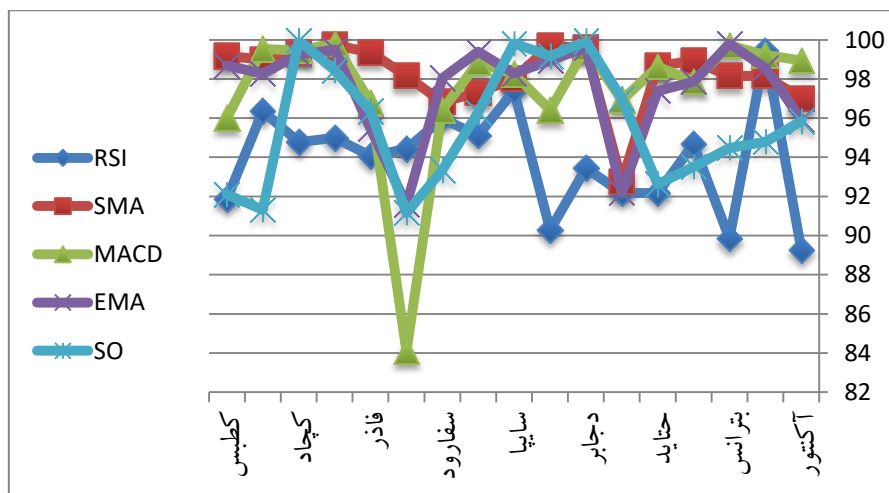
RMSE و MSE در شبکه‌های پیش‌بین RSI متعلق به نماد کچاد است. RMSE مشاهده شده شبکه‌های پیش‌بین SMA-P مقادیری بین ۰/۰۲۲ تا ۰/۳۲۷ است. کمترین مقدار خطا در شبکه‌های پیش‌بین SMA-P متعلق به نماد کچاد است. RMSE مشاهده شده شبکه‌های پیش‌بین MACD-SL مقادیری بین ۰/۰۴۴ تا ۰/۳۹۸ است. کمترین مقدار خطا در شبکه‌های پیش‌بین MACD-SL متعلق به شرکت ملی صنایع مس ایران است. در طراحی این شبکه از ۷۷ رول استفاده شده است. RMSE مشاهده شده شبکه‌های پیش‌بین EMA-P مقادیری بین ۰/۰۴۳ تا ۰/۲۷۹ است. کمترین مقدار خطا در شبکه‌های پیش‌بین EMA-P متعلق به شرکت ایران ترانسفو است. در طراحی این شبکه از ۱۱۳ رول استفاده شده است. در مجموع، میانگین و انحراف معیار MSE کلیه نمونه‌های مورد بررسی ۰/۰۷۱ و ۰/۰۸۵ است.

نتایج آزمون فرضیه‌ها

در این بخش نتایج آزمون فرضیه اول و دوم بررسی و تحلیل شده است

نتیجه فرضیه اول

در فرضیه اول پژوهش به بررسی درصد صحت پیش‌بینی شبکه عصبی فازی پرداخته شده است و بدین صورت بیان شده است که درصد پیش‌بینی صحیح مدل‌های شبکه عصبی فازی طراحی شده بیشتر از حالت تصادفی است. با استناد به پژوهش **تهرانی و عباسیون (۱۳۸۷)** حالت تصادفی ۵۰ درصد در نظر گرفته شده است. در پژوهش حاضر محاسبات درصد صحت پیش‌بینی بر اساس ۱-MSE داده‌های آزمون صورت گرفته اند. نمودار (۱۲) درصد صحت پیش‌بینی کلیه شبکه‌های ایجاد شده برای داده‌های آزمون را نشان می‌دهد. همانگونه که در این نمودار مشخص است کلیه شبکه‌های ایجاد شده دارای درصد صحت پیش‌بینی بیشتر از ۵۰٪ هستند.

نمودار ۱۲. درصد صحت پیش‌بینی داده‌های آزمون

مقادیر درصد صحت پیش‌بینی آنان در بازه ۰/۸۴ تا ۰/۹۹/۹۹ هستند که نشان دهنده کارایی بالای شبکه‌های عصبی فازی در پیش‌بینی شاخص‌های تحلیل تکنیکال است. میانگین درصد‌های صحت پیش‌بینی کلیه شبکه‌ها ۹۶/۵۵ و انحراف معیار آنان ۳/۱۴ است. از آزمون مقایسه میانگین نیز می‌توان اثبات نمود که درصد صحت پیش‌بینی شبکه‌های ایجاد شده بیشتر از ۵۰ درصد است. قبل از اجرای آزمون مقایسه میانگین نرمال بودن داده‌ها توسط آزمون کلموگروف-

اسمیرنوف مورد بررسی قرار گرفت که نتایج نشانگر داشتن توزیع نرمال است، لذا از آزمون تی زوجی استفاده شد. جدول (۹) نتایج آزمون مقایسه میانگین را نشان می‌دهد.

جدول ۹. نتایج آزمون مقایسه میانگین

مقدار آزمون=۵۰						
عنوان	آماره t	درجه آزادی	سطح معناداری	تفاوت میانگین	سطح اطمینان ۹۵٪	
					حد پایین	حد بالا
شبکه پیش‌بین RSI	۶۶/۳۴۵	۱۶	۰/۰۰۰	۴۳/۸۹۷	۴۲/۴۹۴	۴۵/۲۹۹
شبکه پیش‌بین SMA-P	۱۸۸/۱۲۰	۱۶	۰/۰۰۰	۴۸/۲۲۵	۴۷/۳۶۰	۴۹/۰۹۱
شبکه پیش‌بین MACD-SL	۵۳/۱۶۱	۱۶	۰/۰۰۰	۴۷/۴۴۱	۴۵/۵۴۹	۴۹/۲۳۰
شبکه پیش‌بین EMA-P	۷۹/۸۳۶	۱۶	۰/۰۰۰	۴۷/۵۷۲	۴۶/۳۰۹	۴۸/۸۳۶
شبکه پیش‌بین SO	۶۱/۴۹۳	۱۶	۰/۰۰۰	۴۵/۶۵۴	۴۴/۰۸۰	۴۷/۲۲۸

همانگونه که در جدول (۹) مشخص است، آماره t کلیه شبکه‌ها از حد بالا بیشتر بوده‌اند که این بیانگر این است که میانگین درصد صحت پیش‌بین کلیه شبکه‌های ایجاد شده از ۵۰ درصد بیشتر بوده و فرض اول تایید می‌گردد. یا به عبارت دیگر کمتر از ۰/۰۵ بودن سطح معناداری بیانگر وجود تفاوت معنادار بین میانگین درصد صحت پیش‌بینی روش‌های مذکور با حالت تصادفی است و مثبت بودن حد بالا و پایین نشان دهنده بیشتر بودن درصد صحت پیش‌بینی آنان است.

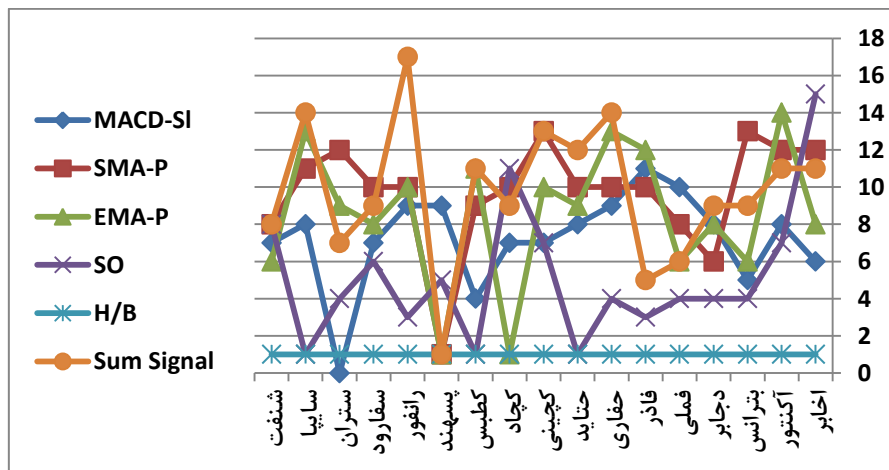
نتیجه فرضیه دوم

در فرضیه دوم به بررسی معناداری تفاوت میانگین بازدهی روش‌های معاملاتی پرداخته شده است. بعد از شبیه سازی معاملات با استفاده از استراتژی معاملاتی پیشنهادی، تعداد کل معاملات و میانگین وزنی بازده روزانه بر اساس ۷ سیگنال ایجاد شده (RSI، MACD-SL، SMA-P، EMA-P، SO، روش خرید و نگهداری، سیگنال نهایی مدل پیشنهادی) محاسبه می‌گردد. محاسبات مذکور به دو حالت با در نظر گرفتن هزینه‌های معاملاتی و بدون در نظر گرفتن هزینه‌های معاملاتی انجام شده‌اند. هزینه‌های معاملاتی شامل هزینه کارمزد، هزینه تسهیلات و مالیات است. بر طبق ماده ۲۷ مقررات معامله گری اوراق تامین مالی بورس اوراق بهادار تهران، میزان کارمزد دریافتی در معاملات سهام هر یک از طرفین معامله کارمزدی از قرار ۴ در هزار مبلغ معامله به کارگزاری که معامله را از طرف آنها انجام داده پرداخت می‌شود. هم چنین به منظور انجام پروژه‌های گسترش بورس به میزان ۰/۳ درصد از ارزش معامله سهام که ۰/۱۵ درصد آن را خریدار و ۰/۱۵ درصد آن را فروشنده پرداخت می‌کند، توسط سازمان وصول و مستقیماً به حساب بانکی خاصی به نام سازمان کارگزاران بورس واریز می‌شود (صدرایی و میدانی، ۱۳۹۰). علاوه بر این ۰/۵ درصد ارزش معامله سهام هنگام فروش بابت مالیات کسر می‌گردد. بر این اساس، در پژوهش حاضر، ۰/۱۰۵ ارزش سهام در هنگام خرید به ارزش سهام اضافه و ۰/۰۵۵ ارزش سهام در هنگام فروش از ارزش سهام کسر می‌گردد. به بیان دیگر هزینه معاملاتی هنگام خرید ۰/۱۰۵ ارزش سهام و هزینه معاملاتی هنگام فروش ۰/۰۵۵ ارزش سهام در نظر گرفته شده است. جداول (۱۲) و (۱۳) میانگین بازده روزانه حاصل از کلیه روش‌ها در حالت پیش از کسر هزینه‌های معاملاتی و هم چنین در حالت پس از کسر هزینه‌های معاملاتی را به تفکیک نماد نشان می‌دهد. همانگونه که ملاحظه می‌شود، میانگین بازده روزانه بر اساس سیگنال شبکه پیش‌بین EMA-P در سهام‌های آکتور، فاذر، حفاری، کچاد، کطبس، سفارود، شنتف بیشترین

مقدار را داراست. در حالی که در سهام دجابر، فملی، رانفور و سایا بیشترین میانگین بازده روزانه متعلق به شبکه پیش‌بین SMA-P است. روش مجموع سیگنال‌های شاخص‌های تکنیکال در حالت پس از کسر هزینه‌های معاملاتی تنها در سهم حتاید و در حالت پیش از کسر هزینه‌های معاملاتی در سهم حتاید، کچینی و اخابر بهترین عملکرد را داشته است. میانگین بازده معاملات بر اساس سیگنال شبکه پیش‌بین SO در سهام‌های ستران، پسهند و بترانس بیشتر از سایر روش‌ها است. همانگونه که در جدول (۱۰) مشخص است، بازده روزانه روش پیشنهادی در حالت پس از کسر هزینه‌های معاملاتی منفی گردیده است که به نظر می‌رسد، تعداد زیاد معاملات در این روش با افزایش هزینه‌های معاملاتی موجب کاهش بازده روزانه در حالت پس از کسر هزینه‌های معاملاتی گشته است. در نتیجه فرضیه دوم تایید می‌گردند. همچنین نمودار (۱۳) تعداد معاملات هر سهم را بر اساس هر کدام از روش‌های مذکور نشان می‌دهد.

جدول ۱۰. نتایج مطالعه توصیفی بازده روزانه روش‌های مختلف

شرح	پیش از کسر هزینه‌های معاملاتی		پس از کسر هزینه‌های معاملاتی	
	میانگین بازده	انحراف معیار بازده	میانگین بازده	انحراف معیار بازده
شبکه پیش‌بین RSI	۰/۴۹۷۵	-۰/۶۲۰۹	۰/۴۷۶۵	-۰/۵۸۲۴
شبکه پیش‌بین MACD-SL	۰/۵۳۷۱	-۰/۵۸۵۲۴	۰/۳۷۵۶	-۰/۵۶۹۷۷
شبکه پیش‌بین SMA-P	۰/۴۴۳۷	۰/۳۲۳۱	۰/۳۶۳۰	۰/۳۶۷۲
شبکه پیش‌بین EMA-P	۰/۳۴۴	۰/۲۴۱۸	۰/۳۴۲۵	۰/۳۳۵۵
شبکه پیش‌بین SO	۰/۵۳۰۵	-۰/۱۰۱۰۱	۰/۵۴۰۷	۰/۶۶۲۴
خرید و نگهداری (HB)	۵/۷۲۰۹	-۱/۴۸۸۱۵	۵/۴۷۵۷	-۱/۴۵۸۴
مجموع سیگنال شاخص‌های تحلیل تکنیکال	۰/۲۰۵۶	-۱/۱۵۳۰	۰/۲۴۸۲	۰/۰۰۹۰

نمودار ۱۳. تعداد معاملات هر سهم

بحث و نتیجه‌گیری

در این پژوهش به پیش‌بینی زمان‌بندی معاملات سهام شرکت‌های فعال در بورس اوراق بهادار تهران انجام شد. بدین صورت که ابتدا داده‌های اولیه شامل ۳ متغیر قیمت پایانی، کمترین قیمت و بیشترین قیمت سهام طی دوره زمانی ۱۳۹۲ تا پایان ۱۳۹۵ بصورت روزانه از سایت رسمی سازمان بورس اوراق بهادار گردآوری گردید. سپس با استفاده از این داده‌ها و تعریف توابع مربوطه در نرم افزار Excel شاخص‌های RSI، MACD، SMA، SO، EMA و SL محاسبه شدند. در مرحله بعد متغیرها گردآوری شدند و با استفاده از رگرسیون گام به گام متغیرهای ورودی هر شبکه عصبی

فازی مربوط به هر سهم شناسایی شد. این ورودی‌ها در نرم افزار Matlab و از طریق رابط گرافیکی Anfisedit جهت آموزش و تست شبکه مورد نظر به کار گرفته شدند. به گونه ای که پنج شبکه ANFIS برای پیش‌بینی متغیرهای RSI، -MACD SL، SMA-P، SO و EMA-P ۱۴ روز آتی طراحی شدند. سپس با استفاده از معیار MSE و RMSE میزان خطای شبکه‌های ایجاد شده بررسی گردید. همچنین با استفاده از مقایسه درصدهای صحت پیش‌بینی شبکه‌های ایجاد شده از طریق آزمون مقایسه میانگین فرضیه اول مورد آزمون قرار گرفت. سپس با اعمال مقررات معاملاتی مقادیر پیش‌بینی شده به سیگنال تبدیل شدند و پیشنهاد داده شد که سیگنال نهایی سیستم طراحی شده از مجموع سیگنال‌های ایجاد شده توسط ۵ شاخص تکنیکال مذکور بدست آید. در مرحله بعدی جهت سنجش بازده معاملات پیشنهادی مدل ارائه با استفاده از استراتژی معاملاتی پیشنهادی پژوهش یک معامله فرضی شبیه سازی گردید. سپس بازده معاملات صورت گرفته بر اساس سیگنال نهایی سیستم پیشنهادی با بازده روش‌های تکنیکال و روش‌های خرید و نگهداری مقایسه گشتند. این مقایسه‌ها با آزمون زوجی صورت گرفت. نتایج حاصل از یافته‌های پژوهش در ادامه ارائه شده است.

در شناسایی متغیرهای موثر بر شاخص‌های تحلیل تکنیکال این نتیجه حاصل شد که شاخص‌های قدرت نسبی، میانگین متحرک همگرا-واگرا و شاخص کل سهام در ۷۰ درصد نمونه مورد بررسی بر RSI ۱۴ روز آتی تاثیر داشته‌اند. از طرفی، شاخص میانگین متحرک همگرا-واگرا در ۹۴ درصد نمونه مورد بررسی به عنوان متغیر ورودی شبکه پیش‌بین MACD-SL ۱۴ روز آتی در نظر گرفته شده است. از میان متغیرهای مستقل P بیشترین تکرار را (تقریباً در ۷۶ درصد موارد) در شبکه‌های پیش‌بین SMA-P ۱۴ روز آتی داشته است. بیشترین تغییری که به عنوان ورودی شبکه‌های پیش‌بین EMA-P و SO ۱۴ روز آتی شناسایی گردد نسبت قیمت به سود بوده است. از میان کلیه متغیرها دلار و طلا به نسبت کمتری به عنوان متغیر ورودی در نظر گرفته شده است. به طوری که متغیر دلار فقط در نماد حتاید، ستران و کطبس تاثیر گذار بر متغیرهای وابسته اعلام شده است. متغیر دلار در هیچ یک از شبکه‌های پیش‌بین SO به عنوان عامل اثر گذار شناخته نشده است. متغیر طلا نیز تنها در شبکه‌های پیش‌بین نماد حفاری، کچاد و کطبس حضور داشته است. در بررسی آزمون فرضیه اول با استفاده از آزمون زوجی این نتیجه دست یافته شد که آماره t کلیه شبکه‌ها از حد بالا بیشتر بوده‌اند که این بیانگر این است که میانگین درصد صحت پیش‌بین کلیه شبکه‌های ایجاد شده از ۵۰ درصد بیشتر بوده و فرضیه اول تایید گردید.

میانگین بازده روزانه بر اساس سیگنال شبکه پیش‌بین EMA-P در سهام‌های آکتور، فاذر، حفاری، کچاد، کطبس، سفارود، شفت بیشترین مقدار را دارا بود. در حالی که در سهام دجابر، فملی، رانفور و سایا بیشترین میانگین بازده روزانه متعلق به شبکه پیش‌بین SMA-P بود. روش مجموع سیگنال‌های شاخص‌های تکنیکال در حالت پس از کسر هزینه‌های معاملاتی تنها در سهم حتاید و در حالت پیش از کسر هزینه‌های معاملاتی در سهم حتاید، کچینی و اخابر بهترین عملکرد را داشت. میانگین بازده روزانه معاملات بر اساس سیگنال شبکه پیش‌بین SO در سهام‌های ستران، پسهند و بترانس بیشتر از سایر روش‌ها شناخته شد. میانگین بازده روزانه روش معاملاتی بر اساس سیگنال شبکه پیش‌بین SMA-P از میانگین بازده روزانه سایر روش‌ها بیشتر شده است. هم چنین میانگین بازده روزانه روش پیشنهادی (مجموع سیگنال شاخص‌های تحلیل تکنیکال) از میانگین روش خرید و نگهداری چه در حالت پیش از کسر هزینه‌های معاملاتی و هم در

حالت پس از کسر هزینه‌های معاملاتی بیشتر است. این در حالی است که میانگین بازده روش معاملاتی بر اساس سیگنال شبکه عصبی فازی پیش‌بین MACD-SL منفی بود که این بیانگر این است که این شاخص تکنیکال علامت خرید یا فروش اشتباه می‌دهد. بازده روزانه روش پیشنهادی در حالت پس از کسر هزینه‌های معاملاتی منفی گشته بود که به نظر می‌رسد، تعداد زیاد معاملات در این روش با افزایش هزینه‌های معاملاتی موجب کاهش بازده روزانه در حالت پس از کسر هزینه‌های معاملاتی گشته است. از این رو فرضیه دوم تایید شد.

با توجه به اینکه مسائل اقتصادی و مالی مسائلی هستند که اطلاعات فراوانی درباره آنها وجود دارد، ولی ضابطه‌های مربوطه شناخته شده نیستند، شبکه‌های عصبی بدلیل توانایی بالا در آموزش داده‌ها و اختصاص وزن‌های مناسب به این داده‌ها و کشف فرآیند مولد آنها با سرعت و دقت نتایج قابل قبولی جهت پیش‌بینی مسائل اقتصادی از جمله پیش‌بینی قیمت سهام، نرخ تورم، نرخ رشد اقتصادی دارد. بازار بورس تهران پتانسیل بکارگیری شاخص‌های مختلف تحلیل تکنیکی را داراست. با توجه بازدهی مثبت شاخص‌های میانگین متحرک ساده، میانگین متحرک نمایی، نوسانگر تصادفی و روش پیشنهادی می‌توان با استفاده از این شاخص‌های تحلیل تکنیکال در بازار سهام ایران روند قیمت سهام را پیش‌بینی کرد. همچنین روش میانگین متحرک ساده از اعتبار بالایی برای پیش‌بینی روند قیمت سهام برخوردار است. شبکه‌های عصبی فازی (ANFIS) دارای ویژگی‌های منحصر بفرد همگرایی سریع، دقت بالا و توانایی تقریب تابع قوی و برای پیش‌بینی روند قیمت سهام مناسب هستند. نتایج این پژوهش حاکی از برخورداری شبکه‌های عصبی مصنوعی از قابلیت پیش‌بینی علائم تغییر روند کوتاه مدت قیمت سهام در بازار اوراق بهادار تهران است. بر این اساس محققین آتی می‌توانند با طراحی شبکه‌های عصبی فازی برای سایر شرکت‌ها و تدوین آن بصورت یک رابط کاربری یک سیستم جامع پشتیبان تصمیم‌گیری ایجاد نمایند؛ به طوری که سرمایه‌گذاران قادر باشند با استفاده از آن و دادن اطلاعات ۱۴ روز قبل، برای ۱۴ روز آتی تصمیم‌گیری نمایند. همچنین پیشنهاد می‌شود که مدل پیشنهادی پژوهش را برای سایر شاخص‌های تحلیل تکنیکال بررسی نمایند.

یکی از محدودیت‌های عمده این پژوهش با توجه به حجم گسترده آن، محدودیت زمانی است. پرداختن به این پژوهش علاوه بر مطالعه و تبصر در مباحث مالی و مربوط به بورس اوراق بهادار نیاز به مطالعه و یادگیری ابزارهای هوشمند از جمله شبکه‌های عصبی فازی و مطالعه منابع غالباً خارجی آنهاست. مخصوصاً در ارتباط با موضوع پژوهش منابع فارسی خاصی وجود نداشته است. به منظور تخمین داده‌های پژوهش یادگیری و برنامه نویسی در محیط نرم افزار Matlab امری محتوم است. به منظور دسترسی به آماری مناسب جهت تخمین‌های واقعی و مطلوب چندین منبع اطلاعاتی مورد توجه قرار گرفتند و اطلاعات مغایر حذف گردیدند.

شبکه‌های عصبی قادرند با فرآیند آموزش ارتباط بین یک دسته ورودی و خروجی را درک کرده و در پاسخ به ورودی‌های جدید، خروجی معادل آن را پیش‌بینی نمایند. در حالی که نمی‌تواند ماهیت این ارتباط را بیان کنند و چگونگی محاسبه خروجی را توضیح دهند. ارتباط بین ورودی‌ها و خروجی‌ها در واقع در وزن‌های بین هر نرون ذخیره می‌شود. اما مطالعه این وزن‌ها نمی‌تواند اطلاعات مفیدی در بازه ماهیت و چگونگی ارتباط بین ورودی‌ها و خروجی‌ها را مشخص کنند. در واقع از نتایج شبکه عصبی نمی‌توان به نحوه محاسبه خروجی پی برد.

با توجه به اینکه انتخاب جامعه آماری بر مبنای قضاوتی بوده است و کلیه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در نظر گرفته نشدند، تعمیم نتایج پژوهش به سایر شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران احتمالاً امکانپذیر نیست و یا در صورت وجود تشابهات تعمیم باید با احتیاط صورت پذیرد. یک شبکه عصبی برای آموزش صحیح و مناسب احتیاج به حجم انبوهی از اطلاعات دارد. در فرایند آموزش شبکه عصبی که بخش بسیار حساسی از مدل را شامل می‌شود، وجود اطلاعات درست و مناسب و همچنین اطلاعات کلی در کارایی مدل بسیار حیاتی است.

منابع

- الوانی، مهدی. (۱۳۸۸). مدیریت عمومی. تهران: انتشارات نشر نی.
- بخردی‌نسب، وحید؛ قاسمی، سعید. (۱۳۹۵). بررسی عوامل موثر بر بازده سهام با تاکید بر عوامل اقتصاد کلان و عوامل حسابداری با در نظر گرفتن تحریم‌های اقتصادی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، فصلنامه پژوهش‌های جدید در مدیریت و حسابداری، ۳ (۱۷)، ۱۰-۲۵.
- تهرانی، رضا؛ عباسیون، وحید. (۱۳۸۷). کاربرد شبکه‌های عصبی مصنوعی در زمان‌بندی معاملات سهام: با رویکرد تحلیل تکنیکی. پژوهش‌های اقتصادی، ۸ (۱)، ۱۷۷-۱۵۱.
- حامدیان، مهدی. (۱۳۷۹). بررسی عوامل موثر بر قیمت سهام و تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاران در بورس اوراق بهادار تهران. تهران: دانشگاه شهید بهشتی: دانشکده مدیریت.
- حنیفی، فرهاد؛ بحر العلوم، محمد مهدی؛ جوادی، بابک. (۱۳۸۸). طراحی و تحلیل مقایسه‌ای الگوریتم‌های فراابتکاری جهت پیاده‌سازی سرمایه‌گذاری شاخص محور در بورس تهران. چشم‌انداز مدیریت، ۳۲، ۸۹-۱۰۸.
- خاتمی، حمید رضا. (۱۳۸۷). مبانی مدل‌سازی فازی جلد اول: جبر فازی. کرمان: انتشارات دانشگاه شهید باهنر کرمان.
- دلبری، مهدی. (۱۳۸۰). بررسی معیارهای موثر بر انتخاب سهام در بورس اوراق بهادار تهران بر اساس مدل فرایند سلسله‌مراتبی (AHP). اصفهان: دانشگاه اصفهان: دانشکده علوم اداری و اقتصاد.
- رعیتی‌شوازی، علیرضا. (۱۳۸۵). پیش‌بینی قیمت سهام با استفاده از شبکه عصبی فازی و الگوریتم زنتیک. اصفهان: دانشگاه اصفهان: دانشکده علوم اداری و اقتصاد.
- صدرايي، محمد؛ میدانی، فرزاد. (۱۳۹۰). مقررات اصول بازار سرمایه، تهران: کانون کارگزاری بورس و اوراق بهادار.
- طلوعی‌اشلقلی عباس، حق‌دوست شادی. (۱۳۸۸). مدل‌سازی پیش‌بینی قیمت سهام با استفاده از شبکه عصبی و مقایسه آن با روش‌های پیش‌بینی ریاضی. پژوهشنامه اقتصادی، ۴ (۷)، ۶۵-۲۳.
- فلاح شمس، میرفیض؛ دنواز اصغری، بیتا. (۱۳۸۸). پیش‌بینی شاخص بورس اوراق بهادار تهران با استفاده از شبکه‌های عصبی. فراسوی مدیریت، ۳ (۹)، ۲۱۲-۱۹۱.
- منصورفر، کریم. (۱۳۸۵). روش‌های پیشرفته آماری. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

References

- Alvani, M. (2009). Public management. Tehran: Ney publishing [In Persian].
- Bekhradi Nasab, V., Ghasemi, S. (2016). Investigating the factors affecting stock returns with emphasis on macroeconomic factors and accounting factors, taking into account economic sanctions in companies listed on the Tehran Stock Exchange. *Quarterly Journal of New Research in Management and Accounting*, 3(17), 10-25 [In Persian].
- Delbari, M. (1380). Investigating the criteria affecting stock selection in the Tehran Stock Exchange based on the hierarchical process model (AHP). Isfahan: University of Isfahan: Faculty of administrative sciences and economics [In Persian].

- Fallah Shams, M., Delnavaz Asghari, B. (2009). Prediction of Tehran Stock Exchange index using neural networks. *Beyond Management*, 3(9), 212-191 [In Persian].
- Hamedian, M. (2000). Investigating the factors affecting stock prices and investors' decisions in Tehran Stock Exchange. Tehran: Shahid Beheshti University: School of Management [In Persian].
- Hanifi, F., Bahrololoom, M.M., Javadi, B. (2009). Comparative design and analysis of metaheuristic algorithms for implementing index-based investment in Tehran Stock Exchange. *Management Perspective*, 32, 108-89 [In Persian].
- Khatami, H.R., (2008). Fundamentals of fuzzy modeling volume one: Fuzzy algebra. Kerman: Shahid Bahonar University of Kerman Publications [In Persian].
- Kuo, J., Chen, C., Hwang, Y.C. (2001). An intelligent stock trading decision support system through integration of genetic algorithm based fuzzy neural network and artificial network. *Fuzzy Sets and System*, 118, 21-45.
- Lin, C., Alikhan, H. (2008). Can the neuron fuzzy model predict stock indexes better than its rivals? *Econometrics Reviews*, 29, 14-37.
- Mansourfar, K. (2009). Advanced statistical methods. Tehran: Tehran University Press [In Persian].
- Mayers, L.S., Gamst, G., Guarino, A.J. (2006). Applied multivariate research: Design and interpretation. London: SAGE Publications.
- Rayti Shavazi, A. (2006). Predicting stock prices using fuzzy neural network and genetic algorithm. Isfahan: University of Isfahan: Faculty of Administrative Sciences and Economics [In Persian].
- Sadraei, M., Maidani, F. (2011). Capital market principles regulations. Tehran: Stock exchange and securities brokerage center [In Persian].
- Tan, A., Quek, C., Yow, K.C. (2008). Maximizing winning trades using a Novel RSPOP Fuzzy Neural Network intelligent stock trading system. *Applied Intelligence*, 29, 116-128.
- Tehrani, R; Abbasian, V. (2008). Application of artificial neural networks in stock trading scheduling: With a technical analysis approach. *Economic Research*, 8(1), 177-151 [In Persian].
- Tolouei Eshlaghi, A, Haq Doost, S. (2009). Modeling stock price forecasting using neural network and comparing it with mathematical forecasting methods. *Journal of Economics*, 4(7), 65-23 [In Persian].